

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**WEISS – TESSBACHOVÉ A PACOVSKO. OSUDY ŠLECHTICKÉHO RODU
V LETECH 1918 – 1945.**

Vedoucí práce: PhDr. Jitka Rauchová, Ph. D.

Autor práce: Lucie Boháčková

Studijní obor: Historie

Ročník: 4.

2014

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitelů a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 25. dubna 2014

.....

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala především PhDr. Jitce Rauchové, Ph. D., za kvalitní vedení práce, ochotu, věcné rady a trpělivost. Děkuji pracovníkům SOA Třeboň, pobočky v Jindřichově Hradci, a pracovníkům SOkA Pelhřimov. Dále bych chtěla poděkovat paní Elišce Šimonové za ochotu při poskytování rozhovoru a Ing. Pavlu Hájkovi za cenné rady. Děkuji také své rodině za podporu.

ANOTACE

Předložená bakalářská práce *Weiss – Tessbachové a Pacovsko. Osudy šlechtického rodu v letech 1918 – 1945* se zabývá posledními příslušníky vídeňského šlechtického rodu Weiss – Tessbachů na území Čech. První část práce přibližuje osudy šlechty Rakouska – Uherska od počátku 20. století do konce 2. světové války, hlavně v souvislosti s jejich národní příslušností. Dále je práce zaměřena na historický kontext českých zemí 1. poloviny 20. století a na nastínění česko – německých vztahů.

Předmětem zájmu druhé části práce jsou životy posledních majitelů velkostatků v Pacově a Těchobuzi, zejména Otty Weisse – Tessbacha a jeho manželky Klotyldy.

Práce čerpala ze zatím neuspořádané osobní pozůstalosti JUDr. Otty Weisse – Tessbacha, uložené v Státním okresním archivu v Pelhřimově, a především z rodinného archivu Weiss – Tessbachů, jenž se nachází v jindřichohradeckém oddělení Státního oblastního archivu v Třeboni.

ABSTRACT

The presented bachelor thesis: *Weiss – Tessbach and Pacov region. The fate of noble house in years 1918 – 1945*, deals with the last members of the Viennese noble house of Weiss – Tessbach in the region of Bohemia. First part of the thesis describes fate of nobility in the Austro – Hungarian Empire since the beginning of the 20th century, till the end of the World War II, mainly in connection with their nationality. The thesis is also focused on historical context of Bohemian lands in first half of 20th century and outlines the relations between Bohemians and Germans.

In the second part of the thesis the subject of interest is focused on the lives of last owners of estates in Pacov and Těchobuz, mainly the owner Otto Weiss – Tessbach and his wife Klotylda.

The thesis drew from the personal heritage of JUDr. Otto Weiss – Tessbach, which is deposited in a State District Archives in Pelhřimov, and mainly from Weiss – Tessbach's Family Archive, which is located in Jindřichův Hradec department of State Regional Archives in Třeboň.

OBSAH

Úvod.....	7
1. Šlechta v 1. polovině 20. století	11
1.1 Šlechta na přelomu století a první světová válka	11
1.2. Šlechta v časech první republiky	13
1.3. Šlechta ve třicátých letech	17
1.4. Bod zlomu – rok 1938	20
1.5. Nacistická okupace a epilog	23
2. Pacovsko a Pacov	27
2.1. Těchobuz	29
3. Weiss – Tessbachové	31
3.1. Poslední Weiss – Tessbachové na Pacovsku.....	31
3.2. Poslední Weiss – Tessbachové: Otto a Klotylida.....	32
3.3. Sourozenci Otty Weiss – Tessbacha.....	44
3.4. Weiss – Tessbachové a jejich význam pro Pacovsko.....	46
Závěr	47
Seznam pramenů a literatury.....	49
Seznam příloh.....	53
Přílohy.....	55

Úvod

Bakalářská práce se věnuje šlechtickému rodu Weiss – Tessbachů, zejména životním osudům jejich posledních příslušníků na území Čech, kteří byli posledními majiteli velkostatků na Pacovsku, a to na pozadí událostí první poloviny 20. století. Protože na území Čech trvale pobýval vždy jeden příslušník rodu, který zastupoval ostatní, soustřeďuje se tato práce hlavně na Ottu Weiss – Tessbacha a jeho manželku Klotyldu. Ten spravoval velkostatky nejdelší čas a především jeho pobyt pokrýval dobu, které je věnována největší pozornost, tj. první a druhá republika, dále nacistická okupace a měsíce, jež následovaly po osvobození Československa. Cílem práce je snaha zobrazit vyrovnání Weiss – Tessbachů s krizí vlastní identity a nalezením svého místa v novém, postimperiálním světě, jejich činnost, chování a postoje během pobytu v Československé republice. Práce se snaží odpovědět na otázku údajné spolupráce Weiss – Tessbachů s Němci, a dále na otázku jejich postojů vůči Československé republice, nacionalismu či nacistické okupační správě.

V první kapitole je vysvětlena pozice šlechty a dobový kontext první poloviny 20. století, zaměřený na české země. Je zde nastíněna proměna postavení šlechty ve společnosti z hlediska sociálního i ekonomického, její vnitřní boj, způsobený ztrátou jistot s pádem habsburské monarchie, a řešení tohoto krizového období, kde šlechta nalézala své místo. Zabývá se také problémem německé šlechty v rámci německé menšiny. Stranou nezůstal ani vzestup nacionalismu ve 30. letech, jež je zasazen do středoevropského kontextu. Druhá kapitola se zabývá krátkým představením regionu Pacovska – místem, které je spjaté s Weiss – Tessbachy. Úkolem třetí kapitoly je seznámit s rodem Weiss – Tessbachů, a to se zaměřením na životní osudy Otty Weiss – Tessbacha a jeho manželky Klotyldy, rozené Rohanové. Představení jsou též sourozenci Otty Weiss – Tessbacha. Součástí je také shrnutí významu rodu Weiss – Tessbachů pro Pacovsko.

Nejdůležitějším zdrojem informací pro tuto kvalifikační práci byl Rodinný archiv Weiss – Tessbachů, jenž se nachází v oddělení Státního oblastního archivu Třeboň v Jindřichově Hradci. Pro tuto práci bylo využito zejména osobní pozůstalosti Otty Weiss – Tessbacha a jeho manželky Klotyldy, rozené Rohanové. V rámci těchto pozůstalostí lze nalézt mnoho zajímavých pramenů. V osobních dokladech Otty Weiss – Tessbacha nalezneme nejen informace o jeho rodičích či jeho sňatku s Klotyldou, ale

také záznamy o jeho studiu na univerzitě ve Vídni nebo pracovních pozicích, kde se uplatnil. V záležitostech ohledně vojenské služby se nachází potvrzení o hodnosti a délce služby během první světové války, a dále cvičení, kterých se účastnil během Protektorátu. Důležitým dokumentem je potvrzení o árijském původu, jež bylo dále využito pro potřeby nacistického okupačního aparátu. Z dotazníků lze vyčíst informace, které se vztahují na dobu jeho pobytu ve Vídni, čímž se zaplňuje bílé místo. Stěžejní jsou však dokumenty pojednávající o Ottově činnosti v NSDAP, obsahující různé aktivity pro NSDAP či přísahu Vůdci. Zajímavý pohled na osobu Otty Weiss – Tessbacha a jeho chování za nacistické okupace očima jeho zaměstnavatele přibližuje svědecká výpověď Jaroslava Tůmy, účetního v pacovském pivovaru. Základní informace o Klotyldě, rozené Rohanové, nalezneme v osobních dokladech, ovšem nejdůležitějším dokumentem je potvrzení árijského původu a její přijetí do Nationalsozialistische Volkswohlfahrt. Zdaleka však není jediným důležitým. V osobní pozůstalosti nalezneme žádosti o povolení cest do Říše, a to za internovanými bratry. Vzhledem k německé příslušnosti obou manželů jsou téměř všechny archiválie vedené v němčině. Výjimku tvoří jednání s českými úřady, jež jsou v českém jazyce.

K doplnění těchto základních informací byla použita rozsáhlá korespondence z dosud neuspořádaného fondu JUDr. Otto Weiss – Tessbacha, který se nachází ve Státním okresním archivu v Pelhřimově. Tato korespondence byla vedena především mezi Ottou a Klotyldou, ale zahrnovala i dopisy od bratra Adolfa či přátel. Jazykem korespondence je v drtivé většině angličtina. Dalším využitým fondem byl Okresní národní výbor Pelhřimov, který projednával konfiskaci velkostatků v roce 1945, a fond Okresní soud Pacov, jež obsahuje záležitosti ohledně dědického řízení po zesnulém Dr. Adolfu Weiss – Tessbachovi.

Informace o Ottově manželce Klotyldě práce čerpá také z obecní kroniky Choustníku, uložené ve Státním okresním archivu v Táboře. Ta obsahuje zápisy o úmrtí jejích rodičů. Druhou obecní kronikou, jež sloužila jako zdroj informací, je obecní kronika Těchobuze uložená na Obecním úřadě v Těchobuzi.

Posledním zdrojem pro tuto bakalářskou práci je rozhovor s rodačkou z Těchobuze, jehož přepis se nachází v příloze této práce. Původním záměrem bylo, na základě metody oral history (u nás ji užívá např. Miroslav Vaněk), uskutečnit několik rozhovorů a jejich prostřednictvím zobrazit život Weiss – Tessbachů v Těchobuzi. Vzhledem k problematické komunikaci a následnému odmítnutí poskytnutí rozhovorů ze strany pamětníků proběhl pouze jeden, což nebyl dostačující počet pro uskutečnění

tohoto záměru. Rozhovor nebyl brán jako zdroj faktografie, neboť není objektivní – důležité je nastínění obrazu Weiss – Tessbachů, jak se uchoval v paměti narátorky.

K tématu rodu Weiss – Tessbachů prakticky neexistuje literatura. Obecné pochopení šlechty a německé menšiny před 1. světovou válkou je vysvětleno ve dvanáctém svazku rozsáhlého díla *Velké dějiny zemí Koruny České*.¹ Období první republiky podrobně zobrazuje publikace *České země v éře První republiky* od Zdeňka Kárníka,² kde osvětluje důležité mezníky v meziválečné době Československa. Eagle Glassheim ve své knize *Urození nacionalisté*, jež sloužila k pochopení situace zejména v 30. letech, věnuje pozornost národnostním otázkám šlechty a nacionalismu.³ Období Protektorátu Čechy a Morava pak zachycuje publikace od Tomáše Pasáka *Pod ochranou říše*.⁴ K dějinám regionu Pacovska existuje nemnoho publikací. K dějinám Pacova byly využity dvě publikace: první, poměrně starší publikace z roku 1945 od Jana Vondráčka *Dějiny Pacova a okolí*,⁵ a *Pacov: od historie k současnosti* od Dany Balounové a kolektivu.⁶ K historii Těchobuze vyšla kniha *Těchobuz v průběhu staletí* od Ludvíka Kadlece a kolektivu,⁷ jejíž mnohé pasáže jsou značně populárního charakteru. Druhou knihou zabývající se historií Těchobuze jsou *Historie obce Těchobuze* od Josefa Dezorta,⁸ jež však obsahuje nesrovnalosti a zdroje či poznámkový aparát zcela chybí – bylo proto nutné brát tuto knihu s rezervou.

I přes absenci literatury k tématu není téma šlechty opomíjeno. Šlechta se dostává do popředí zájmu historiků po roce 1989. Zpočátku se jednalo o tradiční zpracování tohoto tématu, tj. genealogie či biografie. Vycházely šlechtické vzpomínky, často populárně zpracované. Postupně však nacházelo své místo mezi badateli uchopení výzkumu způsobem typickým pro západoevropské dějepisce. Při zpracovávání se tak pozornost začala zaměřovat především na dějiny každodennosti, životní cykly a rituály, dějiny mentalit či sociální dějiny. Historické vědy se tak provázaly s obory jako dějiny

¹ Michael BOROVIČKA a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII. b, 1890 – 1918*, Praha 2013.

² Zdeněk KÁRNÍK, *České země v éře první republiky (1918–1938), díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2003; Týž, *České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Praha 2002; Týž, *České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl třetí. O přežití a o život (1936 – 1938)*, Praha 2003.

³ Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.

⁴ Tomáš PASÁK, *Pod ochranou říše*, Praha 1998.

⁵ Jan VONDRÁČEK, *Dějiny Pacova a okolí*, díl I, Pacov 1945.

⁶ Dana BALOUNOVÁ a kol., *Pacov: od historie k současnosti*, Pacov 1997.

⁷ Ludvík KADLEC a kol., *Těchobuz v průběhu staletí*, Těchobuz 2009.

⁸ Josef DEZORT, *Historie obce Těchobuze*, Praha 1968.

umění, literatura, antropologie a sociologie. Tradiční způsob zpracování tím ustoupil do pozadí – to však neznamená, že vymizel úplně. Zájem je nejen o šlechtu jako skupinu, ale také o její vývoj či struktury a hodnoty. Výzkum probíhá v několika rovinách. Nejvíce rozvinutou rovinou je výzkum šlechty v raném novověku, jež zkoumá již zmiňované dějiny každodennosti či dějiny mentalit. Tomuto tématu se věnují např. Václav Bůžek, Pavel Král či Tomáš Knoz. Do popředí se v současné době dostává ale i výzkum šlechty 19. století či 20. století. Příkladem je zpracování rodu Mensdorff – Pouilly Radmilou Švaříčkovou – Slabákovou nebo rodu Schwarzenbergů na přelomu 19. a 20. století od Zdeňka Bezeckého. Zejména u šlechty 20. století jsou výše zmiňované metody uplatňovány zřídka a výzkum z tohoto hlediska je na svém počátku. Šlechtou ve 20. století se zabývá např. Jan Županič, dále pak Eagle Glassheim, jenž se zaměřuje na vztah šlechty k nacionalismu.

Důvodem, proč stál rod Weiss – Tessbachů mimo okruh zájmu badatelů, je pravděpodobně také jeho „bezvýznamnost“ v porovnání s takovými rody jako jsou Schwarzenbergové, Clary – Aldringenové, Mensdorff – Pouilly, Lobkowiczové a další rody, jež sehrály svou roli v událostech 20. století. Weiss – Tessbachové nebyli „extrémně“ pročeští či naopak proněmečtí, ale spíše na pomezí, což se zdánlivě jeví jako méně atraktivní téma.

I vzhledem ke skutečnosti, že šlechtický rod Weiss – Tessbachů stál mimo střed pozornosti, rozhodla jsem se zpracovat toto téma tradičním způsobem a představila osudy posledních příslušníků rodu především na základě biografické metody. Archivní materiály naplnily má očekávání, i když v případě Adolfa Weiss – Tessbacha by mohl být fond obsáhlejší, zejména o dobu třicátých a čtyřicátých let – vzhledem k jeho nepřítomnosti na území Československa je tato mezera pochopitelná.

1. Šlechta v 1. polovině 20. století

1.1 Šlechta na přelomu století a první světová válka

Šlechta se na počátku 20. století těšila z přízně monarchie. Na území Čech náleželo 362 šlechtickým rodinám přes 36% území.⁹ Společnost procházela vývojem a české země byly nejbohatšími ze zemí Rakouska – Uherska.¹⁰ Nacházely se však v konfliktu na poli etnickém. České a německé obyvatelstvo bylo ve sváru, jehož kořeny sahají až do roku 1848. Tento střet vyvrcholil v roce 1897 vypuknutím sociálních bouří v Praze.¹¹ Češi se totiž postupně odcizovali díky rakouské politice, ať již to byla marná jednání o česko – německé vyrovnání (příkladem byly tzv. vídeňské punktace) nebo protislovanskému vývoji zahraniční politiky.¹² Pokusy o zlepšení postavení české menšiny se pokusil ministerský předseda Badeni, jehož jazyková nařízení z roku 1897 měla radikálně zrovnoprávnit češtinu a němčinu. Následný odpor německého obyvatelstva, demonstrace a vyhlášení stanného práva Badeni neustál a podal demisi. Jeho následovníci se pokoušeli jazykovou situaci řešit, ale neúspěšně.¹³ Obě strany se radikalizovaly, a přestože čeští politici v té době uznávali existenci v monarchii jako jediné východisko, chyběl jim pozitivní vztah ke státu, který se následně projevil v letech první světové války.¹⁴

Mezinárodní napětí se zvýšilo zejména po 1. a 2. balkánské válce. Státy se obávaly vypuknutí evropského konfliktu, což se nakonec také stalo. Rozbuškou této války se stal atentát na následníka rakouského trůnu Františka Ferdinanda d'Este, spáchaný 28. června 1914, který o několik měsíců později přešel v celosvětový konflikt.¹⁵ Tato válka se dotýkala i příslušníků šlechty na území Rakouské monarchie. V drtivé většině česká i německá šlechta (zcela logicky) prokazovala oddanost císaři. Tato oddanost se ale neseťkala s pochopením českého obyvatelstva. Češi vnímali válku jako německý, protislovanský konflikt a vítězství Němců brali jako ohrožení pro český národ. Těmto náladám nepřidal ani fakt, že německá strana poukazovala na neochotu

⁹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 25.

¹⁰ M. BOROVIČKA a kol., *Velké dějiny*, s. 306.

¹¹ Jiří PERNES, *Pod habsburským orlem. České země a Rakousko – Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2006, s. 131 – 132.

¹² M. BOROVIČKA a kol., *Velké dějiny*, s. 371 – 373.

¹³ Tamtéž, s. 114 – 140.

¹⁴ Tamtéž, s. 369 – 370.

¹⁵ Blíže v kapitole *Poslední Weiss – Tessbachové: Otto a Klotylda*.

českého národa bojovat za monarchii (v ostrém protikladu k německému nadšení), a tudíž Čechy považovala důvod vojenských neúspěchů, neboť byli neloajální a nepřátelští. Postoj německé propagandy společně se šlechtou na straně monarchie způsobil, že šlechtici byli vnímáni jako Němci, což jim velice uškodilo v následujících letech.¹⁶

¹⁶ Jan GALANDAUER, *Čeští vojáci ve velké válce a vzájemný obraz Čechů a českých Němců*, in: Jan Křen – Eva Broklová (edd.), *Obraz Němců Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998, s. 78 – 87.

1.2. Šlechta v časech první republiky

Se vznikem Československé republiky 28. října 1918 se před novým státem objevil důležitý úkol: nějakým způsobem se vypořádat s pozůstatky a problémy, které po sobě zanechala bývalá monarchie. Jedním z těchto problémů byla i šlechta, která představovala feudální odkaz rozpadnuší monarchie, jež československé představitele děsil. Bylo potřeba šlechtu odstranit, aby nemohla dále ohrožovat československý stát, a to útokem na její ekonomický i sociální kapitál. Bylo tak přistoupeno k myšlence pozemkové reformy, jež měla šlechtě odejmout její (nejen) rozsáhlá panství, a tím ji zbavit onoho ekonomického kapitálu. Sociálního postavení ji měl zbavit druhý zákon, který by zrušil „šlechtictví“. Bylo zkrátka nutné šlechtě ukázat, že v nově budované republice pro ni již není místo.¹⁷

Protože bylo třeba pozemkovou reformu řádně připravit, vešel nejprve 9. listopadu 1918 v platnost zákon o obstavení velkostatků. Jednalo se o jakousi pojistku proti šlechtě, která by v obavách před reformou mohla své velkostatky spěšně rozprodat, na příklad někomu z příbuzných. O necelý půlrok později, v dubnu 1919 byl přijat zákon o pozemkové reformě, také nazývaný záborový, jenž stanovil tzv. záborovou míru – její přesáhnutí znamenalo pro daný velkostatek, že spadal pod pozemkovou reformu.¹⁸ S výjimkou majetku habsbursko – lotrinského rodu, který byl zabaven bez náhrady, náležela šlechtě finanční kompenzace, která byla ošetřena zvláštním, tzv. náhradovým zákonem. A to byl kámen úrazu, neboť bylo rozhodnuto o náhradě, která reflektovala cenu pozemků v letech 1913 až 1915. Ve výsledku se tak finanční kompenzace rovnala třetině ceny, za kterou se v roce 1921 a následujících letech pozemky prodávaly. Řada šlechticů se s tím nehodlala smířit a bojovala proti reformě, leč neúspěšně.¹⁹ Podle tvrzení československých úřadů měla být pozemkovou reformou odčiněna křivda, které se „cizácká“ šlechta dopustila skupováním konfiskátů po Bílé hoře.²⁰ Proti výroku o cizácké šlechtě a vůbec celému mytologizování Bílé hory bojoval historik Josef Pekař, který poukazoval na skutečnost, že zmiňované konfiskované statky skupovala většinou česká šlechta. Sřet katolíků a protestantů není

¹⁷ Radmila ŠVARŤÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, *Mýtus šlechty u nás a v nás*, Praha 2012, s. 49 – 54.

¹⁸ Z. KÁRNÍK, *České země I*, s. 455 – 461.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ R. ŠVARŤÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, *Mýtus*, s. 49 – 54.

možné prezentovat jako konflikt Čechů a Němců, jak poukazovaly československé úřady.²¹

Druhým zákonem, který zlomil vliv šlechty, byl zákon o zrušení šlechtických titulů, jež zakazoval pod pokutou či vězením užívání šlechtických titulů. Protože již neplatily šlechtické výsady a sama šlechta byla v nemilosti v očích široké veřejnosti i státního aparátu, neobsazovala (až na výjimky) místa ve státní službě. Naopak, stáhla se na svá panství, kde se snažila překonat s co možná nejmenšími ztrátami pozemkovou reformu.²²

Tato opatření proti šlechtě způsobila, že se šlechta nacházela v krizi. Vše, co bylo jejími jistotami, ze dne na den zmizelo. Jejich politická identita byla pevně spjata s existencí monarchie a její rozpad znamenal ztrátu opory. Za své promonarchistické postoje měla být šlechta potrestána. To bylo šlechtici zajisté vnímáno jako veliká křivda, vždyť oni byli jen loajální ke své zemi, ke svým předkům, kteří monarchii sloužili. Z jejich pohledu mohli být za vlastizrádce považováni právě ti, kteří se postavili proti rakousko – uherské armádě, a kterým je nyní provolávána sláva.²³ S touto krizí identity se šlechtici vyrovnávali různými způsoby. Samozřejmě nikdo nemohl jen nečinně sedět, zatímco mu byly zabírány jeho velkostatky. Záhy po schválení pozemkové reformy vznikly dvě organizace: *Svaz československých velkostatkářů* a německý *Verband der deutschen Grossgrundbesitzer* (tj. Svaz německých velkostatkářů, dále jen *Verband*). Mohli bychom říci, že do roku 1921 obě organizace spolupracovaly, nebo přinejmenším mezi nimi nebyly rozpory a jejich programy byly totožné. Se silícím nacionalismem v německém *Verbandu* však došlo k rozepři. *Verband* totiž zastával názor, že je třeba využít jakýchkoliv prostředků ke zmaření reformy, včetně pozvednutí tohoto problému na mezinárodní úroveň. *Verband* zastával německé velkostatkáře, a tak vznášel stížnosti zejména ke Společnosti národů, že jsou jako příslušníci německé menšiny v Československu diskriminováni. Naproti tomu československý Svaz se snažil s úřady spolupracovat a myšlenku nacionalismu odmítal, neboť by to vedlo k názoru, že velkostatkáři jsou bez výjimky Němci.²⁴

Negativní postoj československého státu vůči šlechtě v neposlední řadě ovlivnil způsob, jakým se šlechta vyrovnala s existencí tohoto nového státu. Jak se s tím tedy šlechta vyrovnala? Zpravidla tomu bylo tak, že „loajálnější“ vůči Československé

²¹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 76.

²² Z. KÁRNÍK, *České země I*, s. 489.

²³ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 93 – 94.

²⁴ Tamtéž, s. 93 – 117.

republiky byli příslušníci české šlechty, kteří se hlásili k českému odkazu, a tak nově vzniklý stát respektovali (i přes nesouhlas s postihnutím šlechty). Zdá se však, že alespoň se začátku se jednalo o pouhý oportunismus, kdy doufali, že toto přihlášení k českému národu je uchrání od pozemkové reformy.²⁵ Ta část šlechty, jejíž příslušníci se otevřeně hlásili k německému (velká část z nich měla své statky v pohraničních oblastech), se se svým novým postavením nedokázala ztotožnit. Nesouhlasila s novým státem a v rámci německé menšiny usilovala o připojení k Německu. Tento německý separatismus se projevil již v listopadu 1918, kdy byla vyhlášena nezávislá republika Německé Čechy (Deutschböhmen). Československé vojsko zasáhlo a pohraniční oblasti zůstaly součástí Československa. Tímto činem ale v Češích vzrůstaly obavy, zda se o něco podobného nepokusí Němci znovu.²⁶

Problematika německé menšiny první republiky provázela po celou dobu její existence. Německá menšina totiž dosahovala celkově 30%.²⁷ Bylo potřeba nějakým způsobem vymezit její postavení v rámci Československa, aby se již neopakovala situace, jež vedla k vyhlášení nezávislosti. I díky tlaku Společnosti národů, která si uvědomovala skrytá nebezpečí menšin v národních státech, byla podepsána 10. září 1919 v Saint-Germain-en-Laye mezinárodní smlouva o ochraně menšin.²⁸ Československo také přijalo o pět měsíců později ústavní zákon, zvaný jazykový. V jeho druhém paragrafu se nachází vymezení jazyka menšin, jež stanovuje, že pokud příslušná menšina v daném soudním okrese dosáhla alespoň 20%, měla nárok na jednání s úřady, na veřejné služby a na školy ve svém jazyce (v rámci soudního okresu).²⁹ Do Společnosti národů vkládali zástupci německé menšiny velké naděje a zasílali mnoho stížností na československý stát, který prý Němce diskriminoval, ohrožoval a poškozoval. Společnost národů však měla svázané ruce, neboť pokud by zasahovala, ohrozila by státní suverenitu daného státu.³⁰ Byly ale tyto stížnosti oprávněné? Skutečně Československo diskriminovalo část svých občanů? Opět nám jako příklad poslouží pozemková reforma. Ta ve své podstatě nebyla protiněmecká, avšak je známo, že Pozemkový úřad dával přednost Čechům a Slovákům před Němci.

²⁵ Tamtéž, s. 19.

²⁶ Tamtéž, s. 61 – 70.

²⁷ Z. KÁRNÍK, *České země I*, s. 88.

²⁸ Tamtéž, s. 91.

²⁹ Tamtéž, s. 110 – 111.

³⁰ Dita JELÍNKOVÁ, *Transformace životní reality Alfonse Clary – Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: Zdeněk HAZDRA – Václav HORČÍČKA – Jan ŽUPANIČ (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011, s. 107 – 130.

Navíc bylo rozhodnuto o skupování statků v pohraničních oblastech do vlastnictví státu a následném usídlení Čechů, čímž by se oslabil německá menšina v těchto oblastech.³¹ Co se týče šlechty, tak na rozdíl od německé šlechty se té české podařilo „uchránit“ před pozemkovou reformou více než polovinu pozemkového majetku.³²

³¹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 61 – 70.

³² Tamtéž, s. 110 – 112.

1.3. Šlechta ve třicátých letech

Postavení šlechty se proměnilo ve třicátých letech, kdy pozemková reforma byla téměř hotova. Šlechtici přestali být vnímáni jako nebezpečí pro existenci československého státu a díky tomu prestiž a postavení šlechty začaly opět posilovat. Ze strany německy smýšlejících šlechticů bylo ale cítit vzrůstající napětí. Pravděpodobně díky neúspěšným stížnostem na mezinárodním poli ohledně obtížné situace německých šlechticů a německé menšiny vůbec, se totiž mnozí začali ohlížet po jiné cestě, kterou spatřovali v nejrůznějších nacionalistických a fašizujících hnutích. Velký vliv na utváření názorů a postojů měl dopad hospodářské krize. Řada šlechticů se začala v meziválečném období uplatňovat v odvětvích tradičních pro střední třídu, a to v průmyslu, finančnictví i správě, někteří podnikali, jiní se stáhli na své statky, všechny však hospodářská krize zasáhla.³³

Velkou hospodářskou krizi odstartoval 24. říjen 1929, kdy se ve Spojených státech zhroutil trh s akcemi na burze ve Wall Street, následován krachem o pět dní později. Evropské hospodářství to zasáhlo s krátkým odstupem a některé země byly zasaženy více než jiné – například Německo takřka kopírovalo průběh krize ve Spojených státech, neboť bylo úzce spojeno právě s americkým kapitálem. V Československu krize stála za poklesem exportu, pádem cen v zemědělství a vysokou nezaměstnaností. Když se počátkem roku 1931 propad zastavil, vypadalo to, že krize je zažehnána, ale ještě téhož roku nastala krize úvěrová. Tato krize ještě více prohloubila rozdíly mezi vnitrozemím a pohraničím, nejcitelněji totiž byla zasaženy právě Sudety. V souvislosti se zhroucením říšských bank v roce 1931 přišli němečtí podnikatelé o velkou část rezervního kapitálu.³⁴ Vleklou hospodářskou krizi se podařilo překonat až v polovině třicátých let, což jen posilovalo tendence některých šlechticů, aby se přiklonili k nacionalismu.³⁵

Na německou šlechtu také měl vliv nástup fašistických (resp. nacistických) režimů v okolních státech. Většina fašistických hnutí se hlásila k vůdcovskému principu, byla proti bolševismu a zastávala nacionalismus, což šlechticům imponovalo.³⁶

³³ Tamtéž, s. 135.

³⁴ Tamtéž, s. 173 – 174.

³⁵ Z. KÁRNÍK, *České země II*, s. 20 – 45.

³⁶ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 131.

Všeobecné nespokojenosti, panujícími zejména mezi německými příslušníky, jakožto oblastmi nejvíce stíženými krizí, využil Konrád Henlein. V roce 1935 jeho neustále posilující Sudetoněmecká strana (SdP) čítala již přes 60% hlasů německých voličů. Vzestup SdP souvisí také se zákazem Německé národně socialistické strany dělnické (DNSAP) v roce 1933, z jejíž členské základny přecházeli členové právě do SdP. Ve 30. letech však zatím neexistovala přímá paralela mezi SdP a Národně socialistickou dělnickou stranou (NSDAP). SdP měla blíže k austrofašismu než k nacionálnímu socialismu. Tato odlišnost zcela vymizela společně se zábořím Sudet v roce 1938. Sblížení SdP a NSDAP nakonec vedlo k jejímu včlenění do NSDAP.³⁷

Sympatizování s nacionalismem se ale netýkalo pouze německé menšiny či sudetoněmeckých oblastí. Německý nacionalismus měl svůj český protějšek. České nacionalisty sdružovala Národní obec fašistická, jejímž předsedou byl Radola Gajda. Symbolem kolaborace se však stalo původně vysokoškolské hnutí Vlajka, které úzce spolupracovalo s okupační správou. Také později společně s hnutím Akce národní obrody (ANO) vytvořilo extremistickou organizaci Český národní výbor.³⁸ Část českých šlechticů českou nacionalistickou pravicí do jisté míry podporovala, ale nelze obecně tvrdit, že čeští šlechtici chovali k nacionalismu jako takovému nějaké vřelé sympatie.³⁹ Součástí českého státu ale bylo Slovensko, kterému se nacionalismus také nevyhnul. Posilovala zde Hlinkova slovenská ľudová strana (HLSL). Tu vedl její zakladatel, Andrej Hlinka do své smrti v srpnu 1938. Poté otěže převzal jeho nástupce Jozef Tiso, jenž se přiklonil k nacistickému Německu. HLSL byla největší slovenskou pravicovou stranou, která se postupně přikláněla k fašismu.⁴⁰

Československo nebylo ohrožováno pouze stoupajícími nacionalistickými tendencemi uvnitř státu, nýbrž i zvenčí. Od poloviny třicátých let se totiž Československá republika nacházela v sevření autoritativních pravicových režimů. V Polsku to byla vojenská diktatura Józefa Piłsudského, která vystupovala protibolševicky a podporovala snahy o zničení Československa.⁴¹ V Maďarském království fakticky vládl regent Miklós Horthy, pozdější spojenec Třetí říše.⁴² V Rakousku se moci ujal kancléř Engelbert Dollfuß, který sice byl proti nacismu, ale po jeho zavraždění nacistickým atentáčníkem v roce 1933 nastoupil Kurt von

³⁷ Z. KÁRNÍK, *České země II*, s. 187.

³⁸ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 36 – 40.

³⁹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 153 – 154.

⁴⁰ Z. KÁRNÍK, *České země II*, s. 167 – 172.

⁴¹ Martin GILBERT, *Dějiny dvacátého století. Svazek 1, 1900–1933*, Praha 2005, s. 478.

⁴² Tamtéž, s. 504.

Schuschnigg, jenž se nakonec přiklonil k proněmeckému politickému kurzu.⁴³ A nakonec v Německu nastoupil 30. ledna 1933 k moci Adolf Hitler a začal prosazovat svou ideologii nacionálního socialismu.⁴⁴

⁴³ Martin JEŘÁBEK, *Konec demokracie v Rakousku, 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, Praha 2004, s. 175.

⁴⁴ M. GILBERT, *Dějiny*, s. 572.

1.4. Bod zlomu – rok 1938

Situace se vyhrotila na počátku roku 1938 a pomyslná smyčka kolem Československa se začala utahovat. 20. února Adolf Hitler přednesl projev, ve kterém vyhlásil ochranu Němců v Rakousku a Československu za životní zájem Německa.⁴⁵ O necelý měsíc později již zasáhl proti Rakousku a v noci z 11. na 12. března překročila německá vojska rakouské hranice. Tímto krokem došlo k připojení Rakouska k Německu (tzv. anšlus)⁴⁶ a Československá republika tak byla obklopena z velké části Německem, které usilovalo o samotnou její existenci.

V jarních měsících roku 1938 byla již SdP napojena na německou NSDAP, přijímala a plnila veškeré instrukce, jež z Berlína přicházely. Jejím dlouhodobějším úkolem bylo vyslovovat splnitelné a nespplnitelné požadavky, čímž by československou vládu zahнала do úzkých. Vrcholem těchto snah bylo přednesení tzv. karlovarských požadavků na sklonku dubna 1938. Zde mimo jiné SdP požadovala vymezení uzavřeného území v Sudetech, rovnoprávnost německé menšiny s českým národem či napravení křivd vůči sudetským Němcům.⁴⁷ Ačkoliv byly tyto požadavky jako celek pro vládu nepřijatelné, snažila se vláda vyjednávat s SdP, jejíž zástupci se jednáním záměrně vyhýbali. Do zhoršující situace se proto rozhodla vložit Anglie, která v obavách před konfliktem a narušením politiky appeasementu vyslala do Československa svého zástupce na pozorovací misi.⁴⁸

V souvislosti s eskalujícím napětím v Československu je třeba si položit otázku: Jaká vlastně byla role šlechty v předmnichovských měsících? Šlechta, jejíž postavení se výrazně zlepšilo, samozřejmě nestála mimo sled událostí předcházející podpisu Mnichovské dohody. Ať se jednalo o německou či naopak českou šlechtu, obě strany vyjádřily své postoje a sehrály svou roli. SdP intenzivně využívala „služeb“ německých šlechticů pro dosažení svých cílů – vytvoření obrazu Československa jako utlačovatele. Německá šlechta se pro tento úkol dokonale hodila, neboť měla společenské vazby na zahraniční vyslance či politiky. Velmi důležité bylo zejména získat na svou stranu Anglii.⁴⁹

⁴⁵ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 502 – 503.

⁴⁶ M. JERÁBEK, *Konec*, s. 181.

⁴⁷ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 510 – 515.

⁴⁸ Tamtéž, s. 549.

⁴⁹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 186.

Volné pole působnosti a možnost vyjádřit svou podporu dostala německá šlechta během tzv. Runcimanovy mise. Tato pozorovatelská mise byla zahájena 3. 8. 1938 a jako pozorovatel byla vybrán Walter Runciman, britský politik a diplomat.⁵⁰ Jeho úkolem bylo prošetřit stoupající napětí mezi československým státem a německou menšinou, jež žila zejména v pohraničí. Protože SdP měla podporu německé šlechty, československá vláda nezhálela a „povolala“ českou šlechtu, aby lorda Runcimana přesvědčila, že právo je na jejich straně.⁵¹ Němečtí šlechtici se zhostili s plným nasazením svého úkolu bavit lorda Runcimana a hlavně poukázat na bezpráví páchaném na německé menšině. Lord Runciman tak trávil spoustu času na zámcích německých šlechticů, kde se nejvíce zapojoval Max Egon Hohenlohe – Langenburg nebo Alfons Clary – Aldringen.⁵²

Za českou stranu se snažil s lordem Runcimanem jednat Zdeněk Radslav Kinský, avšak mise jako celek byla zcela v režii SdP.⁵³ Lord Runciman odjel z Prahy 16. září a jeho zpráva o situaci v Československu se nesla v duchu politiky appeasementu, kterou Anglie prosazovala. Jako jediné řešení problému soužití českého lidu s německou menšinou viděl Runciman v odstoupení oblastí, které byly obývány převážně německým obyvatelstvem.⁵⁴

Patrně vlivem neúspěchu během Runcimanovy mise, ale také díky stále se stupňujícímu napětí v rámci česko – německých vztahů, se česká šlechta rozhodla vyjádřit svou podporu Československu a 17. září 1938 vydali prohlášení, ve kterém vyzývali k národní jednotě a podpoře celistvosti Československa.⁵⁵ Můžeme říci, že tímto činem se cesty české a německé šlechty definitivně rozešly. Před rokem 1938 totiž nebylo tak snadné striktně od sebe obě skupiny oddělit. Šlechtici byli provázáni společenskými vazbami, kdy je pojilo nejen přátelství či obchod, ale především příbuzenské svazky. V tomto ohledu byla šlechta velmi konzervativní – sňatek s někým méně urozeným nepřípadal v úvahu. Tím pádem měl mladý šlechtic či šlechtična omezený výběr, nehledě na skutečnost, že před rokem 1918 svou identitu nevnímali jako ryze českou či německou záležitost, ale cítili loajálnost k císaři a monarchii.⁵⁶

⁵⁰ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 550.

⁵¹ D. JELÍNKOVÁ, *Transformace*, s. 107 – 130.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 584.

⁵⁴ D. JELÍNKOVÁ, *Transformace*, s. 107 – 130.

⁵⁵ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 581.

⁵⁶ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 137.

I přes snahy československé vlády se dohodnout s SdP a podporou české šlechty již nebylo cesty zpět. Události se daly do pohybu a nešlo je zastavit. Celé září bylo ve znamení zvyšujícího se tlaku ze strany Adolfa Hitlera, kterému západní mocnosti podlehly ve snaze zachovat mír za každou cenu. Po jednání Hitlera s britským premiérem přišla Anglie a Francie 19. září 1938 s plánem, který potvrzoval odstoupení německých oblastí. Tento plán ale československá vláda zamítla a reagovala vyhlášením mobilizace očekávajíc nálety na Prahu. V konfliktu by ale Československá republika zůstala osamocena, neboť její spojenci v zasílaných nótách, sdělovali svou neutralitu v případném sporu.⁵⁷ O osudu Československa bylo rozhodnuto na sklonku září v Mnichově na konferenci Velké Británie, Francie, Itálie a Německa. Československé delegaci bylo oznámeno, že Československá republika musí odstoupit pohraniční oblasti do 10. října 1938. Podepsání Mnichovské dohody bylo velkou výhrou pro Hitlera. Záborem pohraničních oblastí, jak bylo na konferenci navrženo, mělo svůj důvod – co nejvíce poškodit československý stát. Byla ochromena železniční doprava a ekonomika, odevzdán systém pohraničních pevností. Celková ztráta činila 30% rozlohy a 33% obyvatelstva.⁵⁸ Šok a rozčarování však nastaly uvnitř republiky, neboť Mnichovský diktát byl přijat vládou. Místo boje za republiku byly Sudety odevzdány Německu bez jediného výstřelu. Tato skutečnost vedla vnitropolitické krizi, jež vedla k demisi vlády a odchodu prezidenta Beneše do exilu. Krizi využila slovenská strana, a tak se díky ultimátu zrodilo Česko – Slovensko s českou a slovenskou autonomní vládou.⁵⁹ Následující měsíce tzv. druhé republiky se nesly ve znamení zklamání a apatie.⁶⁰ Právě v těchto krizových chvílích se lidé upínali k české šlechtě, v níž spatřovali tradiční oporu v rámci jednoty historických českých zemí. Navíc ono zmiňované prohlášení z poloviny září 1938 zvýšilo morální kredit šlechty a posílilo dojem oddanosti vůči české zemi.⁶¹ Naopak v německém táboře mnoho německých šlechticů pokládalo „Mnichov“ za spravedlivý trest za diskriminaci.⁶²

⁵⁷ Z. KÁRNÍK, *České země III*, s. 581 – 613.

⁵⁸ Tamtéž, s. 614 – 626.

⁵⁹ Tamtéž, s. 630 – 632.

⁶⁰ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 11 – 15.

⁶¹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 167.

⁶² Tamtéž, s. 198.

1.5. Nacistická okupace a epilóg

Tlak, vyvíjený na česko – slovenskou vládu, po Mnichovu ještě více sílil, stejně jako separatistické tendence na Slovensku. Aby Hitler Slovensko motivoval k účinnějšímu jednání ohledně odtržení Slovenska, „upozornil“ Tisa na nebezpečí případného připojení k Maďarsku. Slovenský sněm tak 14. března 1939 odsouhlasil samostatnost Slovenska a vznikl Slovenský stát. V tu dobu již bylo připraveno německé vojsko na českých hranicích a uvedeny do chodu přípravné akce na podrobení zbytku okleštěného Česko – Slovenska. Prezidentovi Háchovi (zvolenému za bývalého prezidenta Beneše) Hitler hrozil bombardováním Prahy a obsazení Česko – Slovenska předložil jako skutečnost, ke které dojde buď kapitulací, nebo krveprolitím, ale v každém případě proběhne.⁶³ Hácha tlaku podlehl a podepsal prohlášení, ve kterém souhlasil s okupací. Vládou bylo následně vyhlášeno, aby se všichni zdrželi případných násilností. Půda pro nacistické obsazení tak byla připravena. Ačkoliv byla okupace oficiálně zahájena 15. března v 6. hodinou ranní, tak německá vojska překročila hranice již ve večerních hodinách předešlého dne.⁶⁴ O den později, tj. 16. března 1939, bylo německým ministrem zahraničí oznámeno zřízení Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁵ Obyvatelstvo na německé obsazení výrazně nereagovalo, nacházelo se v jakési letargii, jež začala přijetí Mnichovské dohody. Přesto však lidé doufali, že obsazení je pouze dočasné. A jaká byla vlastně reakce šlechty na německé obsazení? Německá šlechta zřízení Protektorátu uvítala. Konečně mohlo být odčiněno dvacet let bezpráví spáchané na německých příslušnících. Mnozí šlechtici také doufali ve výhody, které by jim poskytl nacistický okupační aparát. Naopak česká šlechta se obávala, co bude následovat, vzhledem k prohlášení věrnosti Československu ze září 1938 mohli očekávat, že se takové jednání neseťká s pochopením německé okupační správy.⁶⁶ Se vznikem Protektorátu si Němci uvědomovali potřebu jmenovat protektorátní vládu, s jejímž výběrem by souhlasil úřad říšského protektora. Nová vláda tak byla jmenována na konci dubna 1939 a jejím předsedou se stal generál Alois Eliáš. Ten se snažil mírnit dosah opatření proti českému národu a zároveň zamezit činnosti českých fašistů, přestože vliv vlády jako takový byl značně omezen okupační správou.⁶⁷ Nacistická okupační správa v čele s říšským

⁶³ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 13 – 21.

⁶⁴ Tamtéž, s. 21 – 30.

⁶⁵ Tamtéž, s. 45 – 46.

⁶⁶ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 204 – 208.

⁶⁷ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 73 – 86.

protektorem si naopak kladla za cíle učinit rozsáhlou germanizaci a díky osídlení německými rolníky spojit německé jazykové ostrovy.⁶⁸ Dalším důležitým bodem byla snaha okupační správy (alespoň ze začátku) získat si přízeň obyvatelstva propagandistickými akcemi (tzv. gulášové akce). Na druhé straně bylo na území Protektorátu zavedeno německé občanské, trestní a vojenské soudnictví. Zároveň byl potírán odpor vůči režimu a taktéž byla zavedena protižidovská opatření, jež byla uvedena v platnost v červnu 1939 z nařízení říšského protektora. Ačkoliv se režim snažil posílit prestiž v očích obyvatel, na druhé straně jasně upřednostňoval Němce, jejichž podporu měl. Vzhledem k tomu, že se tak dělo na úkor českých obyvatel, vedla tato protekce k eskalaci napětí v národnostně smíšených oblastech. Německé úřady také sestavovaly seznamy nespolehlivých osob, které nechala sledovat a zatýkat.⁶⁹ Situace se zhoršila po uzavření vysokých škol 17. listopadu 1939 a masovému zatýkání zejména studentů.⁷⁰

Skutečná „pohroma“ pro české obyvatelstvo však nesla jméno Heydrich. S odvoláním Konstantina von Neuratha (prý nebyl na české obyvatelstvo důsledný) a převzetím úřadu říšského protektora Reinhardem Heydrichem se přitvrdila opatření proti českým obyvatelům.⁷¹ Heydrichovým cílem bylo zlomit český národ tím, že jej jako etnický celek rozruší pomocí osídlení v hustě zalidněných oblastech německými příslušníky.⁷² Těžké důsledky muselo nést české obyvatelstvo po úspěšném provedení atentátu na Heydricha – následná vlna zatýkání a poprav si vyžádala mnoho životů.⁷³

Jak již bylo řečeno, šlechta buď zřízení okupační správy uvítala v naději na zlepšení jejich postavení, anebo se obávala případné perzekuce. Jaký tedy byl postoj nacistické okupační správy vůči šlechtě? Němečtí šlechtici byli doslova šokováni. Říše totiž neměla v plánu odčinit křivdu a revidovat pozemkovou reformu, jak si mnozí němečtí šlechtici mysleli. Příslušníci německé šlechty se stávali terčem perzekucí a na jejich majetky byla uvalována nucená správa. Mnozí šlechtici se díky tomuto vystřízlivění stáhli z veřejného života. K velkému zhoršení postavení německé šlechty došlo po neúspěšném atentátu na Adolfa Hitlera 20. července 1944. Jeho strůjcem byl

⁶⁸ Miloš HOŘEJŠ, *Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích*, in: Zdeněk HAZDRA – Václav HORČIČKA – Jan ŽUPANIČ (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011, s. 177 – 199.

⁶⁹ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 45 – 156.

⁷⁰ Tamtéž, s. 184 – 189.

⁷¹ Tamtéž, s. 322 – 345.

⁷² M. HOŘEJŠ, *Šlechta*, s. 177 – 199.

⁷³ T. PASÁK, *Pod ochranou*, s. 46 – 347.

totiž německý šlechtic Claus von Stauffenberg. Následná vlna zatýkání v Říši se poté přenesla do Protektorátu.⁷⁴ Nevoli ale více pocítila česká šlechta. Je pravdou, že byl zrušen zákaz užívání šlechtických titulů, ale mnoho šlechticů jej bralo jako danajský dar a tituly dále nepoužívala. Navíc se zrušení zákazu vztahovalo pouze na občany Protektorátu, čili pokud šlechtic přijal říšské občanství, tak se na něj vztahovaly říšské zákony. Na šlechtice totiž tlačily okupační úřady, aby přijali německou státní příslušnost, neboť se jednalo se o důležitý krok v odnárodnění obyvatel, kterému šlechtici vzdorovali. Na tento tlak si stěžovali prezidentovi Háchovi v novém prohlášení, sepsaném v září 1939.⁷⁵ Mimo to však byla česká šlechta často postihována nucenými správami na jejich majetek, mnohdy nezískali ani finanční náhradu. Zvláště tvrdě postupovala nacistická okupační správa vůči signatářům prohlášení ze září 1938, které zatýkala a vyslýchala gestapem.⁷⁶ Díky těmto postihům se tak stále zvětšovala propast mezi českou a německou šlechtou. Obě strany spolu neudržovaly styky a čeští šlechtici označovali německé za oportunisty, čímž se jejich nepřátelství ještě stupňovalo.⁷⁷

Období nacistické okupace ale nebylo pouze dobou perzekucí. Na české i německé straně se napříč sociálními vrstvami vyskytovali odbojáři i kolaboranti. Mezi šlechtou však šlo o omezený jev, který neměl velký vliv na jejich další osudy – mnohem důležitější byla jejich příslušnost k danému kolektivu. Mezi českými šlechtici se setkáváme spíše s termínem spolupráce než vysloveně kolaborace, neboť mezi aktivní členy nacistické strany patřili spíše příslušníci Říše. Mnohdy se jednalo o spolupráci ze strachu a ve snaze ubránit sebe a své blízké perzekuci ze strany nacistického aparátu.⁷⁸

Smutným epilogem v životech šlechty na území Čech jsou události, jež následovaly po osvobození Československa 8. května (resp. 9. května) 1945. S koncem nacistické okupace se rozpoutala vlna násilí namířená proti německým příslušníkům. V tzv. divokém odsunu byly do konce července 1945 vyhnány z pohraničí statisíce Němců. Na základě dohody z Postupimi byly odsunuty již organizovaně přes 2 miliony Němců. Jak ale úřady určily německou příslušnost konkrétních osob? Tuto otázku vyřešil dekret č. 33 prezidenta republiky z 2. srpna 1945. Ten určil příslušnost na základě sčítání lidu z let 1930 a 1939. Dále se zohledňovalo i členství v organizacích či

⁷⁴ M. HOŘEJŠ, *Šlechta*, s. 177 – 199.

⁷⁵ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 207 – 211.

⁷⁶ M. HOŘEJŠ, *Šlechta*, s. 177 – 199.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 204 – 219.

užívaný jazyk. Pokud se dotyčný hlásil k německé (resp. maďarské) národnosti, byl zbaven státního občanství a vypuzen ze země. Dalším dekretem, jenž řešil „německou otázku“, byl dekret č. 12 z 21. června 1945. Ten rozhodl o konfiskaci veškerého zemědělského majetku, který patřil Němcům, Maďarům či kolaborantům. Společně s Němci byla odsunuta také většina německé šlechty. Jako morální zdůvodnění tohoto postupu proti Němcům opět posloužil mýtus o odčinění Bílé hory.⁷⁹

Ani zbytek šlechty však nezůstal ušetřen. S vzrůstajícím vlivem levice Československo k únorovému převratu 1948 opustila většina šlechty. Ti, kteří zůstali, byli zanedlouho pronásledováni komunistickým režimem, mnohdy velmi podobnými metodami jako režim nacistický.⁸⁰

⁷⁹ Tamtéž, s. 204 – 223.

⁸⁰ Tamtéž, s. 234.

2. Pacovsko a Pacov

Pacovsko je oblast, která se nachází na pomezí jižních Čech a Českomoravské vysočiny. Srdce celého území, město Pacov, se nalézá 25 kilometrů severovýchodně od Tábora a 17 kilometrů severozápadně od města Pelhřimov.

Přírodně je vymezeno na severu vrchem Strážiště, na jihu Svidníkem. Na západě pak oblast ohraničuje zalesněný hřbet mezi Hartvíkovem a Smilovými Horami, a východ obepíná tzv. Prosečský hřbet. Největším vodním tokem je potok Trnava a průměrná nadmořská výška činí 600 metrů.⁸¹

Osídlení Pacovska probíhalo pravděpodobně na přelomu 11. a 12. století, od severovýchodu, což dokládají nejstarší centra v Červené Řečici a Želivě. K samotnému založení Pacova⁸² pak došlo koncem 12. století⁸³. Prvním doloženým majitelem Pacova je Hron z Pacova, a to na základě dochovaného náhrobního kamene⁸⁴, jenž se datuje se kolem roku 1300⁸⁵. Nejstarší písemná zmínka pochází z roku 1345, kde Petr I. z Rožmberka dokládá, že má Pacov v zástavě⁸⁶. Kolem roku 1365 přechází Pacov do držení vladyky Vchyny, po nich pak Tluksové z Pacova, kteří také vlastnili hrad Kámen a Hořepník⁸⁷.

Po roce 1400 vlastní Pacov mimo jiné rod Malovců z Malovic, Robmhábové ze Suché, Španovští z Lisova, Černínové z Chudenic a Zikmund Myslík z Hyršova⁸⁸. Ten panství odkázal řádu bosých karmelitánů⁸⁹. V roce 1727 vypukl v Pacově požár, který poničil polovinu města včetně obou kostelů a městského archivu⁹⁰.

V sedmdesátých letech 19. století pacovské panství získala rodina Weiss – Tessbachů, kteří zde byli do roku 1945⁹¹.

V roce 1906 se v Pacově uskutečnily první mezinárodní motocyklové závody na našem území⁹².

⁸¹ J. VONDRÁČEK, *Dějiny I*, s. 9–20.

⁸² Pacov, dříve Pacov, neboli Pacův dvůr, podle svého zakladatele Pace (Patze).

⁸³ J. VONDRÁČEK, *Dějiny I*, s. 38.

⁸⁴ náhrobek obsahuje nápis: „Domin[us] Hrono [de] Paczow“

⁸⁵ J. VONDRÁČEK, *Dějiny*, s. 54.

⁸⁶ Tamtéž, s. 56.

⁸⁷ Tamtéž, 87 – 117.

⁸⁸ D. BALOUNOVÁ a kol., *Pacov*, s. 1 – 9.

⁸⁹ Ti Pacov drželi 80 let, zámek změnily na klášter a pro své účely přistavěli kostel svatého Václava. Po zrušení kláštera se vystřídal několik majitelů. Tamtéž, s. 10.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tento tzv. pacovský okruh připomíná stálá expozice jednostopých vozidel, která se nachází na hradě Kámen. Tamtéž, s. 11.

Ve dvacátých letech bylo město Pacov elektrifikováno a rozvíjely se živnosti. Během německé okupace zanikla židovská komunita, kdy se z vyhlazovacích táborů vrátila jen hrstka. 5.5 1945 byla německými vojáky vypálena obec Leskovice, následovaná o tři dny později obcí Lejčkov – zemřelo 48 lidí. V blízkosti Pacova byl zřízen zajatecký tábor, kde bylo internováno kolem čtyřiceti tisíc zajatců (v roce 1930 měl Pacov kolem 3500 obyvatel), kvůli rozšíření tyfové epidemie v důsledku nevyhovující hygieny, byl tábor v srpnu zrušen⁹³.

⁹³ D. BALOUNOVÁ a kol., *Pacov*, s. 12.

2.1. Těchobuz

Obec Těchobuz leží v severozápadní části okresu Pelhřimov, na půli cesty mezi Mladou Vožicí, od které je vzdálena 10 kilometrů, a Pacovem vzdáleným 8 kilometrů. Průměrná nadmořská výška činí 550 metrů. Obcí protéká potok Barborka, a v blízkém okolí se nachází též několik rybníků (Nový, Kněžský a Polský rybník, Loudal, Daniel, Stará paní a Talemberk).

Těchobuz byla založena Těchobudem pravděpodobně na počátku 13. století. První písemnou zmínku nalezneme v roce 1352, kdy Těchobuz vlastnil Kuneš z Těchobuze, v té době purkrabím v Počátkách⁹⁴. Poté, co jistý Albera z Těchobuze⁹⁵ v roce 1431 statky prodal, přecházela Těchobuz v držení celé řady majitelů. Mezi ty známější patří: Vchynové z Pacova, Robmhábové ze Suché⁹⁶, Chrtové ze Rtína, Ottové z Losu⁹⁷, Kapounové ze Svojkova⁹⁸, Theobald z Devaldu⁹⁹, po něm rod Puteani¹⁰⁰, Antonín Adler¹⁰¹ a Hoffmannové¹⁰². Za života Josefa a Anny Hoffmanových v Těchobuzi pobýval profesor Bernard Bolzano¹⁰³. Na jeho památku byla v blízkém zámeckém parku postavena tzv. Bolzanova studánka¹⁰⁴.

⁹⁴ L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 13.

⁹⁵ Albera z Těchobuze byl členem panské jednoty a v roce 1415 pečetil stížný list proti upálení mistra Jana Husa. Během husitských válek stál pravděpodobně na straně táboritů, protože jeho statky nebyly pustošeny. Tamtéž.

⁹⁶ Valeš Robmháb ze Suché zakoupil Těchobuz v roce 1534, o šest let dříve i Pacov a přilehlé statky od sester Malovcových z Pacova. J. DEZORT, *Historie*, s. 1 – 29.

⁹⁷ Za držení Ottů z Losu, konkrétně se jednalo o Václava Ottu z Losu, byl v roce 1603 přestavěn kostel sv. Marka a přistavena zvonice. L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 14.

⁹⁸ Kapounové ze Svojkova panství drželi od roku 1631 a byli nuceni panství postoupit jezuitskému řádu. Eva Polyxena (vdova po majiteli Albrechtovi Kapounovi ze Svojkova) totiž nevyplatila věno za své dvě dcery, které vstoupily do kláštera. Tamtéž.

⁹⁹ Tento získává panství právě od jezuitů. Tamtéž.

¹⁰⁰ Panský rod původem z Vlach. *Ottův slovník naučný*, díl XX., Praha 1903, s. 150, heslo Puteani.

¹⁰¹ Antonín Adler založil v nedalekém dvoře Talemberk sklárnu, jeho syn Ignác pak zřídil v roce 1737 sklárnu přímo v Těchobuzi, která fungovala do roku 1750. J. DEZORT, *Historie*, s. 1 – 29.

¹⁰² Josef Hoffmann obnovil činnost těchobuzské sklárny, která fungovala do roku 1830. Ročně se ve sklárnách vyrobilo kolem 17 000 skleněných výrobků, které šly převážně na export do Dánska, Turecka, Španělska a Spojených států. L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 14 – 15.

¹⁰³ Bernard Bolzano (1781–1848) byl filosof, matematik a kněz původem z Itálie, který Těchobuz navštěvoval od roku 1823. Napsal zde i většinu svých děl, z jeho podnětu vznikla také škola. Tamtéž, s. 47 – 62.

¹⁰⁴ *Ottův slovník*, díl XXV., Praha 1906, s. 150, heslo Těchobuz.

Syn Josefa Hoffmanna Gustav statek Těchobuz zadlužil a upadala i sklárna. Byl proto nucen panství prodat, a to Antonínu Wernerovi, který Těchobuz prodal o 12 let později vídeňskému spolku Chabrus.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Chabrus v hebrejštině znamená pochybná dohoda, kšeft, kupčení. Tento spolek skupoval české statky, aby Němci dosáhli většiny hlasů na českém sněmu. To se podařilo v roce 1872, kdy proběhly tzv. chabrusové volby – Češi tak přišli o vliv na Zemském sněmu. L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 15 – 16.

3. Weiss – Tessbachové

3.1. Poslední Weiss – Tessbachové na Pacovsku

Dr. Adolf Weiss, rytíř z Tessbachu,¹⁰⁶ byl synem Ignáce Weisse, knížecího lesního správce ve Velkých Losinách. Adolf Weiss se stal soudním a dvorským advokátem a od roku 1872 působil v zemském sněmu a říšské radě. Za právní služby a účast v říšské radě obdržel řád železné koruny a řád rytíře železného kříže. Roku 1886 mu byl přidělen rytířský přídomek von Tessbach.¹⁰⁷ Těchobuzské a pacovské panství koupil v 70. letech, a to od již zmíněného spolku Chabrus, který mu statky nabídl za výhodnou cenu výměnou za právnícké služby, jež dr. Weiss Chabrusu poskytoval.¹⁰⁸

Když dr. Adolf Weiss v roce 1901 zemřel, panství zdědil jeho syn Adolf. Ten pobýval se svou manželkou Aloisií, hraběnkou ze Sartheinu na zámku v Pacově, odkud své statky spravoval, ačkoliv byl trvale hlášen ve Vídni.¹⁰⁹ Z manželství se narodily čtyři děti – Adolf, Otto, Marie a Felicitas.¹¹⁰ V té době Weiss – Tessbachové nevlastnili pouze pacovské a těchobuzské panství, ale také Velký Ježov, Hladov, Cetoraz, zámek Budislav, Záluží a Velké Losiny na Moravě.¹¹¹

¹⁰⁶ *Ottův slovník*, díl XIX., Praha 1906, s. 8, heslo Pacov.

¹⁰⁷ Eva CIRONISOVÁ, *Rodinný archiv Weiss – Tessbach, 1878–1945. Inventář*, Třeboň, 1974, s. 2.

¹⁰⁸ L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 15 – 16.

¹⁰⁹ Státní okresní archiv Pelhřimov (dále SOKA), fond *Okresní soud Pacov*, inv.č. D244/25.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ J. DEZORT, *Historie*, s. 27 – 29.

3.2. Poslední Weiss – Tessbachové: Otto a Klotylda

Otto Maxmilian Jakob Maria Weiss, rytíř z Tessbachu se narodil 3. května 1898 ve Vídni jako druhé nejstarší dítě. Jeho otcem byl Dr. Adolf Weiss, rytíř z Tessbachu, který byl stejně jako jeho otec advokátem ve Vídni. Matka Otty Aloisie, hraběnka ze Sarntheinu, pocházela ze Salzburgu. Jejím otcem byl vrchní finanční rada Otto hrabě von Sarnthein.¹¹² Mládí Otto Weiss strávil ve Vídni, kde studoval na Skotském gymnáziu.

Když mu bylo šestnáct let, zasáhla monarchii rána – v Sarajevu byl 28. června 1914 spáchán atentát na následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este. Tato událost měla dalekosáhlé důsledky pro celý svět. Přesně o měsíc později totiž vyhlásilo Rakousko – Uhersko válku Srbsku a v následujících dnech nastala „řetězová reakce“. Primárně se jednalo o válku mezi Trojdhodou, tj. Ruskem, Francií a Británií, a Trojspolkem, tj. Rakousko – Uherskem, Německem a Itálií, která ale vyhlásila neutralitu a do vyhlášení války se nezapojila. Postupně se však na obě strany přidávaly další státy a tím vznikl blok států Dohody na jedné straně a blok Ústředních (nebo také centrálních) mocností na straně druhé. Válku světového měřítká pak z tohoto konfliktu učinil zejména vstup Japonska a USA na stranu Dohody, a Osmanské říše na stranu Ústředních mocností.¹¹³ Patrně pod vlivem všeobecného nadšení se Otto Weiss rozhodl v listopadu 1916 složit válečnou maturitu a v necelých osmnácti letech narukoval do rakouské armády.¹¹⁴ Zde byl přiřazen k dragounskému regimentu číslo 1 a s hodností poručíka byl odeslán na frontu.¹¹⁵

Ve velké válce se bojovalo zejména v Evropě a v oblasti dnešního Blízkého východu, ale také v Africe nebo Pacifiku. Na souši probíhaly střety postupně na osmi frontách. Západní fronta vznikla po neúspěšném pokusu Německa obsadit Francii pomocí bleskové války. Východní fronta byla primárně místem srážek vojsk Ruska a Rakouska – Uherska (později společně s Německem) do jejího uzavření separátním mírem, uzavřeným v Brestu litevském v březnu 1918. Balkánská fronta byla kampaní Rakouska – Uherska proti Srbsku, obviněném ze sarajevského atentátu. Italská fronta

¹¹² Státní oblastní archiv Třeboň (dále SOA), odd. Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Weiss – Tessbachů (dále RA), Pacov, kart. 18, sign. II G 1a – křestní list.

¹¹³ Martin GILBERT, *Dějiny dvacátého století. Svazek 1, 1900–1933*, Praha 2005, s. 211–229.

¹¹⁴ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1a – studijní doklady.

¹¹⁵ Tamtéž, sign. II G 1b – záležitosti vojenské služby.

byla vytvořena připojením Itálie k Dohodě a vyhlášením války svým bývalým spojencům z Trojspolku. Na kavkazské frontě bojovala Osmanská říše proti Rusku, kdežto na mezopotamské se bránila spojeným silám Francie a Británie. Soluňská fronta označuje boje na území Řecka a na rumunské frontě vzdorovalo Rumunsko Ústředním mocnostem a to pouhé 4 měsíce.¹¹⁶ Otto Weiss se účastnil bojů na frontách s převážnou účastí vojsk Rakouska – Uherska – tj. na italské a ruské frontě. Velká válka (později nazývaná První světovou) skončila po čtyřech letech uzavřením příměří 11. listopadu 1918. Vítěznou stranou byla vojska Dohody a za hlavního viníka označeno Německo. Celkové ztráty činily přes 4,5 milionu padlých na straně Dohody a přes 3,5 milionu padlých vojáků Centrálních mocností.¹¹⁷

Otto Weiss – Tessbach válku přestál bez zranění a odnesl si i tři vyznamenání. Prvním z nich byl Vojenský záslužný kříž III. třídy se zkříženými meči jako dekorací, který mu byl udělen za zásluhy v boji s nepřítelem.¹¹⁸ Druhé vyznamenání, bronzovou medaili za statečnost, obdržel za statečnost od velitele sboru.¹¹⁹ Posledním vyznamenáním byl Karlův vojenský kříž. Toto vyznamenání se udělovalo bez ohledu na hodnost. Podmínkou byla účast na frontě minimálně 3 měsíce v jednotce nižší než brigáda (čili jednotky, které se účastnily přímo bitvy).¹²⁰

Po demobilizaci v listopadu 1918 se Otto mohl vrátit k životu před válkou.¹²¹ Pokračoval v rodinné tradici a přihlásil se na právnickou fakultu univerzity ve Vídni, na které 22. května 1922 promoval jako doktor práv a začal pracovat jako advokát – nejprve jako asistent u okresního soudu v Saalsfeldenu, následně v kancelářích doktora Reich – Rohrweiga a Morize Sternberga.¹²² Postupem času si též zřídil vlastní právní kancelář.¹²³

S rozpadem Rakouska – Uherska a tudíž zánikem této monarchie byl tehdy 20 letý Otto Weiss – Tessbach postaven před důležitý úkol. Musel se nějakým způsobem vyrovnat s novým státním zřízením a nalézt své místo ve společnosti. V Rakousku i

¹¹⁶ M. GILBERT, *Dějiny*, s. 231 – 361.

¹¹⁷ John KEEGAN, *První světová válka*, Praha 2003, s. 332.

¹¹⁸ Ivan KOLÁČNÝ, *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 229.

¹¹⁹ František LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999, s. 140 – 141.

¹²⁰ I. KOLÁČNÝ, *Řády*, s. 290.

¹²¹ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – záležitosti vojenské služby.

¹²² Tamtéž, sign. II G 1a – služební doklady.

¹²³ Tamtéž, sign. II G 4 – pracovní posudek.

Československé republice byl přijat zákon o zrušení šlechtických titulů.¹²⁴ Pro Weiss – Tessbachy (stejně jako pro spoustu dalších šlechticů) se nejednalo jen o formalitu, pouhý zákaz, nýbrž ztrátu jistoty, kterou jim monarchie přinášela. Jejich identita se opírala o institut šlechtictví. Ten ze dne na den zmizel, a oni přestali být tou privilegovanou vrstvou, jež by měla ve společnosti vyšší pozici než ostatní. Najednou si všichni lidé byli rovni a bývalá šlechta pocítila, že v novém zřízení se s ní nepočítá. To mnohdy vedlo k antipatiím vůči samotné demokracii a pozdějšímu příklonu k autoritativním režimům.¹²⁵

Jako každého příslušníka šlechty s majetky na území Československa, i Weiss – Tessbachové měli obavy z blížící se pozemkové reformy, které se nakonec ukázaly jako opodstatněné. Šlechta představovala v očích veřejnosti nebezpečný živel, který bylo třeba odstranit. Nejvhodnějším způsobem, jak zbavit šlechtu jejího vlivu, bylo značné omezení jejich ekonomického kapitálu. Tyto majetky dle pohledu Československa šlechtici stejně získali křivým způsobem, a tak byla pouze učiněna spravedlnost.¹²⁶

Otto Weiss – Tessbach vyjádřil své obavy své snoubence Klotyldě, princezně z Rohanů: „*To settle down in Bohemia is not practical, firstly it is a great question, how much they will leave father of his estates (...) My fathers situation is not splendid specially now through the Enteignung.*“¹²⁷ Pozemková reforma Weiss – Tessbachy zasáhla a přišli o zámek a pozemky v Budislavi a dále o několik dvorů (Velký Ježov, Cetoraz, Hladov a Záluží).¹²⁸ Podle těchobuzského kronikáře byly pozemky ztenčeny o polovinu. Zabranou část rozparceloval a přidělil Pozemkový úřad žadatelům z řad obyvatelstva Těchobuze a blízkého okolí.¹²⁹

¹²⁴ Aristokracie.cz [online zdroj], 61/1918 Sb. – Zákon o zrušení českých šlechtických titulů. Dostupné z WWW: <<http://www.aristokracie.cz/products/zakon-61-1918-sb-o-zruseni-slechtictvi/>> [12. 3. 2014];

Bundeskanzleramt RIS Informationsangebote [online zdroj], StGBI. Nr. 211/1919 - Gesetz vom 3. April 1919 über die Aufhebung des Adels, der weltlichen Ritter- und Damenorden und gewisser Titel und Würden. Dostupné z WWW: <<http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000036>> [12. 3. 2014].

¹²⁵ Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012, s. 184.

¹²⁶ Více v kapitole *Šlechta v časech první republiky*.

¹²⁷ „Usadit se v Čechách není praktické, zaprvé je velkou otázkou, kolik nechají otci z jeho statků... Situace mého otce není ohromná, zvláště teď skrze vyvlastnění.“ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1924, (neuspoř.).

¹²⁸ J. DEZORT, *Historie*, s. 27 – 29.

¹²⁹ Obecní úřad Těchobuz, kronika obce, zápis z roku 1925.

Tento zákrok proti Weiss – Tessbachům v nich zanechal pocit křivdy a bezpráví, který postupně přerůstal v nedůvěru a antipatie vůči Československu a nejspíše měl za následek také jejich postoje a činnost ve třicátých a zejména čtyřicátých letech.

O rok později stihla Ottu Weiss – Tessbacha další rána osudu. 5. února 1925 zemřel ve věku 57 let jeho otec, Dr. Adolf Weiss – Tessbach. V dědickém řízení se čtyři sourozenci a jejich matka Aloisie dohodli, že správcem majetku v hodnotě čtyř milionů československých korun bude nejstarší syn, JUDr. et Agr. Dr. Adolf Weiss – Tessbach. Ten z tohoto důvodu přesídlil z Vídně do Těchobuze, odkud majetek spravoval.¹³⁰

Otto Weiss – Tessbach dále žil a pracoval ve Vídni jako advokát ve společnosti Vacuum Oil Company.¹³¹ Stále ale udržoval styky nejen se svou rodinou, ale především se svou snoubenkou Klotyldou, princeznou z Rohanů.

Klotylda Markéta Marie Viktorie byla příslušnicí jedné z větví rodu Rohanů, šlechtického rodu původem z Bretaně. Narodila se 13. července 1901 v Sandown na ostrově Wight, jež se nachází na jižním pobřeží Anglie. Jejím otcem byl Raoul Rohan Gumeneé Rochefort, kapitán rakouské armády a princ v rakouském císařství. Matka Agnes, rozená Rock, pocházela z Londýna.¹³² Ačkoliv se Klotylda narodila v Anglii, tak svůj život prožila na zámku v Choustníku, jenž patřil jejímu otci. Byla benjamínkem, nejmladším dítětem z celkem šest sourozenců.¹³³ Nejspíše proto jí od jejího útlého dětství známi, rodina i přátelé přezdívali Baby. S rodinou Weiss – Tessbachů Rohanové udržovali styky, neboť Klotylda se se svým budoucím chotěm znala již od dětství.¹³⁴ Vzhledem k tomu, že Choustník a Budislav spolu těsně sousedí, bylo prakticky nemožné, že by se dva šlechtické rody vzájemně neznaly.

Klotyldu zasáhly také události první světové války. Její nejstarší bratr, Oskar, padl v roce 1918.¹³⁵ Ztráta nejstaršího syna samozřejmě celou rodinu hluboce zasáhla.

V roce 1924 se třiatřicetiletá Klotylda zasnoubila s Ottou Weiss – Tessbachem. Vzájemně se chtěli v tom samém roce, ale Klotyldin otec byl proti. Důvodem nebylo, že by měl výhrady proti sňatku jako takovému nebo proti Weiss – Tessbachům. Problémem

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 4 – pracovní posudek.

¹³² Tamtéž, sign. II H 1 – křestní list.

¹³³ Klotylda měla dvě sestry (Marie a Theresita) a tři bratry (Oskar, Charles Viktor a Raoul). Généalogie des rois de France [online zdroj], Rohan, dostupné z WWW: <<http://jeanjacques.villemag.free.fr/rohan.htm>> [25. 3. 2014].

¹³⁴ SOA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence Baby k Ottovi, (neuspoř.).

¹³⁵ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 13, sign. II F 1h – soustrast k úmrtí bratra Oskara.

byla skutečnost, že Otto nebyl řádným advokátem a neměl stálé místo. Raoul Rohan se tak chtěl ujistit, že jeho dcera bude mít zajištěnou odpovídající úroveň živobytí, na kterou byla po celá léta zvyklá, a nebude nijak strádat. Poté, co Otto Weiss – Tessbach složil zkoušky a začal v roce 1926 pracovat u Vacuum Oil Company, dal Klotyldin otec snoubencům své požehnání. Do svatebních příprav však zasáhla smrt Klotildiny matky Agnes, jež zemřela 6. února 1926, a tak se v Choustníku místo svatby konal pohřeb.¹³⁶ Ztráta milované matky Klotyldu ranila. Navíc o čtyři roky později, 22. srpna 1931 zemřel i její otec Raoul a Klotylda ve věku třiceti let osiřela.¹³⁷

Svatba Klotyldy a Otty Weiss – Tessbacha se kvůli smrti její matky odložila a nakonec se uskutečnila až o více než rok později, 19. dubna 1927 v Choustníku.¹³⁸ Novomanželé se nastěhovali do Vídně, odkud však Klotylda pravidelně jezdila za svými příbuznými nejen do Československa, ale také do rodné Anglie.¹³⁹

Otto a Klotylda Weiss – Tessbachové žili ve Vídni, kde se začaly formovat Ottovy politické postoje a názory.¹⁴⁰ Zřejmě na něj zapůsobil nacionalismus, jehož vzestup byl spjatý s hospodářskou krizí. Ve třicátých letech došlo k celkovému posunu politického spektra doprava a vznikla celá řada nacionalistických hnutí.¹⁴¹ Otto, vychován jako katolík, našel sympatie u klerofašistického hnutí Engelberta Dollfusse a stal se členem jeho tzv. *Vaterländische Front* (Vlastenecká fronta). Toto hnutí se shlédlo v italském fašistickém režimu Benita Mussoliniho, s nímž také úzce spolupracovalo.¹⁴²

V korespondenci s jeho ženou také nalezneme mimo jiné i jeho postoj vůči Židům, který byl veskrze negativní. Jako příklad lze uvést ples ve Vídni, kde by se prý dobře bavil nebýt skupinky „špinavých židů“.¹⁴³ Co ho přimělo se takto vyjádřit? Ottův názor byl zcela jistě ovlivněn rozšiřujícím se antisemitismem. Následkem pogromů ve východní části Evropy mnoho východních Židů (tzv. Ostjuden) hledalo útočiště ve střední Evropě, dále na Balkáně a v Turecku. Tito Židé byli v ostrém kontrastu

¹³⁶ Státní okresní archiv Tábor (dále SOKA), Místní národní výbor Choustník (1922) 1945 – 1990 (dále MNV), obecní kronika 1922 – 1968, zápis z roku 1926.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1a – oddací list.

¹³⁹ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence Baby s jednotlivci, (neuspoř.).

¹⁴⁰ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – žádost o odklad služby.

¹⁴¹ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 185.

¹⁴² Martin JERÁBEK, *Konec demokracie v Rakousku, 1932 – 1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, Praha 2004, s. 187 – 194.

¹⁴³ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1924, (neuspoř.).

s asimilanty žijícími např. ve Vídni. Jednalo se totiž o tzv. chasidim, kteří se odlišovali jak svým vzezřením, tak i odlišnostmi v ritu – kladli velký důraz na kabalou a mysticismus.¹⁴⁴ Tato vlna antisemitismu se neomezovala jen na Evropu. Je známo, že v USA byli doslova vyděšeni množstvím přistěhovaleckých Ostjuden. Otázkou zůstává, do jaké míry se tito uprchlíci zapojovali do společenského života. Je pravděpodobné, že Otto ovlivněn právě tímto antisemitismem nedělal rozdíly mezi asimilanty a Ostjuden.¹⁴⁵

Otto se s manželkou odstěhoval z Vídně v roce 1932. V tomto roce se dohodl se svým bratrem Adolfem, že po něm převezme správu velkostatku. Adolfův zdravotní stav se totiž zhoršil v důsledku zranění nohy, jež utrpěl ve válce, a nebylo již v jeho silách obstarávat pochůzky, jednání s úřady a jiné činnosti, které často souvisely s cestováním.¹⁴⁶ Můžeme říci, že tímto rozhodnutím si Otto podepsal svůj ortel. Se svou ženou přesídlil do pacovského zámku, kde již zůstal a zpět domů do Vídně se již nikdy nevrátil.¹⁴⁷ Jeho bratr Adolf opustil těchobuzský zámek a se svou ženou Theresitou, což byla Klotyldina sestra, se přestěhoval zpět do Vídně, kde převzal právní kancelář pod názvem „Právní kancelář rodu Weiss – Tessbach“.¹⁴⁸

Otto věděl, že po svém přistěhování do Pacova nemůže zůstat stranou společenského dění. Jelikož jeho velkou vášní byl tenis, zažádal o členství ve Sportovních klubech v Pacově a Pelhřimově.¹⁴⁹ Dokonce nechal v těchobuzském zámeckém parku zbourat ruiny bývalých skláren a na jejich místě zbudovat tenisové hřiště.¹⁵⁰ Jeho společenská aktivita ale nemusela odrážet jeho skutečné názory na Čechy. Jak Otto Weiss – Tessbach vnímal české obyvatelstvo?

Postoj vůči českému obyvatelstvu zmiňuje pouze ve spojení s pozemkovou reformou. Zajímavým zjištěním je fakt, že v roce 1935 navštěvoval lekce češtiny.¹⁵¹ Z jakého důvodu? Bylo to z nedůvěry k českým úředníkům a zaměstnancům, nebo se naopak snažil vyjít vstříc? Těžko. Jako nejpravděpodobnější důvod se nabízí „nepříjemnosti“ spojené s existencí jazykových zákonů. Jako nový správce velkostatků

¹⁴⁴ Paul JOHNSON, *Dějiny židovského národa*, Řevnice 1996, s. 565.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 434 – 453.

¹⁴⁶ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – žádost o odklad služby.

¹⁴⁷ Tamtéž, sign. II H 4 – evidence cizinců.

¹⁴⁸ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence Otty a bratra Adolfa 1944, (neuspoř.).

¹⁴⁹ Tamtéž, Korespondence 1926, (neuspoř.).

¹⁵⁰ L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 106.

¹⁵¹ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1935, (neuspoř.).

bylo samozřejmě nutné komunikovat s úřady. Vzhledem k tomu, že Otto navštěvoval kurzy češtiny, jeví se jako pravděpodobné, že německá menšina na Pacovsku nedosahovala oněch 20%, které ji opravňovali k jednání s úřady v jejím jazyce.¹⁵² Tudiž se museli příslušníci této menšiny přizpůsobit. Nejspíš se nejednalo o vlastní iniciativu, zkrátka neměl jinou možnost.

Klotylda se na veřejnosti nijak výrazně neprojevovala. Občas doprovázela svého muže na tenisové turnaje, někdy také sama hrála. Ale určitě byla ráda, že se s manželem přestěhovali blíže k jejím sourozencům, které tak mohla často navštěvovat a také je hostit na pacovském zámku. Již před svatbou vyjadřoval její otec Raoul Rohan obavy, zda by si Klotylda v takovém velkoměstě jako Vídeň dokázala zvyknout.¹⁵³ Choustník měl podle sčítání lidu z roku 1921 pouhých 504 obyvatel, což bylo v porovnání s Vídní zlomek.¹⁵⁴

Zásadní zlom nastal se vznikem Protektorátu Čechy a Morava. Je pravda, že životy Weiss – Tessbachů, díky jejich rakouské státní příslušnosti, byly již částečně ovlivněny připojením Rakouska k Říši v březnu 1938. V jednom z dopisů, datovaným několik dní před anšlusem Otto svou ženu nabádal, aby se necítila znepokojena zprávami o politické situaci.¹⁵⁵

Bezprostřední vliv na Ottu a Klotyldu však mělo až vyhlášení Protektorátu o rok později, neboť fakticky žili v Pacově. Bývalým šlechticům, zvláště pokud byli německé národnosti, se nabízela zcela nová pole působnosti, stačilo jen vyjádřit svou podporu novému režimu.

Otto a Klotylda Weiss – Tessbachovi přijali k 15. 3. 1939 říšské státní občanství, jak sami uvádějí v několika dotaznících.¹⁵⁶ Jaké k tomu ale měli důvody? Jako spousta německých příslušníků šlechty, i Weiss – Tessbachové nejspíše viděli, že jako říšští občané budou mít větší šance uspět v napravování křivd. Tato skutečnost se ale obrátila proti nim o několik let později, kdy byl právě na základě jejich „německého“ občanství konfiskován majetek.

Jaký ale byl postoj Weiss – Tessbachů k nacistickému aparátu v Protektorátu? Přidali se na německou stranu ze strachu nebo k ní cítili sympatie? Mohlo se jednat

¹⁵² Z. KÁRNÍK, *České země I*, s. 110 – 111.

¹⁵³ SOkA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1924, (neuspoř.).

¹⁵⁴ SOkA Tábor, MNV Choustník (1922) 1945 – 1990, obecní kronika 1922 – 1968, zápis z roku 1922.

¹⁵⁵ SOkA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1938, (neuspoř.).

¹⁵⁶ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – dotazník.

částečně o oportunismus a částečně o projev sympatií. Víme, že Otto byl členem Vlastenecké fronty, což bylo klerofašistické hnutí v Rakousku. Ottův otec přišel při pozemkové reformě o část svých velkostatků, a o svůj šlechtický titul. Otto tak nejspíš vycítil příležitost v novém režimu. Mohlo se tedy jednat o čisté prospěchářství, ale spolupráce pod tlakem či ze strachu se nejeví jako pravděpodobná. Weiss – Tessbachové neměli židovské předky, nevystupovali protiněmecky, právě naopak. Nebyl tedy důvod k jejich perzekuci. Navíc je známo, že ani spolupráce s Němci, pokud byla osoba „v hledáčku“, často nepomohlo a byla stejně pronásledována. O ničem takovém v případě Weiss – Tessbachů nejsou záznamy.

Od října 1939 je již zřetelný Ottův proněmecký postoj, počínaje korespondencí s Oberlandratem v Německém Brodě a několika prohlášeními o árijském původu,¹⁵⁷ a konče podepsáním přísahy věrnosti Vůdci a vládě Protektorátu Čechy a Morava v září 1940.¹⁵⁸

Otto se částečně také domohl některých dříve odebraných privilegií. V roce 1941 byl vyrozuměn o přiznání šlechtického titulu, který byl zrušen na základě legislativy bývalé Rakouské republiky a Československé republiky. Zároveň mu bylo přislíbeno formální vyřešení celé situace po skončení války.¹⁵⁹

Jako správce německého podniku dokázal využít ve svůj prospěch proněmecké naklonění úřadů, a tak mu byla povolena velmi výhodná směna pozemků na Pacovsku jako kompenzace za útisk, který jeho podnik musel snášet se strany československých úřadů.¹⁶⁰ Otto zašel ještě dále. Úspěšně vymáhal na Protektorátu (jakožto nástupnickém státu Československa) náhradu škody za údajnou krádež historických předmětů ze zámku, dále dřeva a ryb. Této krádeže se měli dopustit českoslovenští vojáci, když byli v říjnu 1938 na zámku ubytováni.¹⁶¹

Postoj Otty Weiss – Tessbacha vůči nacistickému aparátu můžeme doložit také na základě členství v některých organizacích. Otto Weiss – Tessbach byl dlouholetým členem *Verband der deutschen Grossgrundbesitzer*. Vzhledem k jeho odmítavému postoji vůči pozemkové reformě a faktu, že se hlásil k německé (resp. rakouské) státní příslušnosti, bylo v jeho zájmu být členem takovéto organizace. Jako mnoho dalších německých velkostatkářů i on nejspíše tušil, že v rámci Verbandu dosáhne v otázce

¹⁵⁷ Tamtéž, prohlášení o árijském původu.

¹⁵⁸ Tamtéž, sign. II G 3b – přísaha vůdci.

¹⁵⁹ Tamtéž, sign. II G 1b – přiznání titulu.

¹⁶⁰ Tamtéž, sign. II G 6b – výpověď Jaroslava Tůmy o činnosti Otty Weisse a jeho manželky za okupace.

¹⁶¹ Tamtéž, sign. II G 3b – stížnost vojenské inspekci.

omezení či zastavení pozemkové reformy více, než čeho by dosáhl jako jednotlivec. Zůstal členem i přes neschopnost Verbandu zamezit reformě, což se o spoustě jeho spolučlenů říci nedá.

Mimo členství v již zmíněné Vlastenecké frontě byly důležité rovněž jeho aktivity v Deutsche Forstverein (Německá lesnická jednota). Díky této organizaci přicházel do styku se členy NSDAP, kteří na setkáních této organizace vystupovali se svými příspěvky.¹⁶² Nevíme, jakým způsobem na Otta zapůsobila nacistická propaganda, zda se nechal strhnout nebo byl přesvědčen o správnosti nacistické ideologie. Podstatným faktem je, že v roce 1942 se Otto stal členem NSDAP, a pokud to bylo v jeho silách, snažil se své straně pomáhat. V září roku 1942 například nabídl prostory pacovského zámku k ubytování členek NS – Frauenschaft.¹⁶³ Za své úsilí a oddanost obdržel o 3 měsíce později pamětní list s osobním poděkováním Ortgruppenleiterra.¹⁶⁴

Jako říšský příslušník byl Otto povinen účastnit se vojenské služby v Říšské pracovní službě. K odvodu měl nastoupit již v listopadu 1939, ale byl z této povinnosti vyvázán díky skutečnosti, že spravoval velkostatky.¹⁶⁵ Přesto několikrát nastupoval alespoň na krátkou službu u Landwachtu (venkovské stráže) a na počátku roku 1945 na cvičení Volksturm (domobrany).¹⁶⁶

Klotylda plně podporovala svého muže, a tak nejspíše přejala i jeho názory a postoje. V červnu 1941 Klotylda zaslala na NSDAP žádost o přijetí do NSV¹⁶⁷, kam byla následně přijata.¹⁶⁸ Součástí přihlášky bylo samozřejmě prohlášení o árijském původu, jenž úřad obratem potvrdil jako „německou či druhově příbuznou krev“.¹⁶⁹

¹⁶² Tamtéž, program setkání Deutsche Verein.

¹⁶³ Nacionálně-socialistické ženské hnutí, založené 1. 10. 1931. Členění tohoto hnutí se mělo shodovat s NSDAP a jeho úkolem byla výchova politicky a ideologicky spolehlivých žen. U norka.cz [online zdroj], NSF (Nationalsozialistischen Frauenschaft), dostupné z WWW: <http://www.u-norka.cz/?page_id=947> [19. 3. 2014].

¹⁶⁴ Tj. od vedoucího místní skupiny NSDAP. SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 3b – pamětní list.

¹⁶⁵ Tamtéž, sign. II G 1b – prodloužení odkladu odvodu.

¹⁶⁶ Tamtéž, povolání ke krátkodobé službě.

¹⁶⁷ Tj. Nationalsozialistische Volkswohlfahrt (Národně – socialistická organizace pro péči a blaho lidu). Tato organizace byla založena Adolfem Hitlerem v květnu 1933 a od roku 1935 byla přidružena k NSDAP. U norka.cz [online zdroj], NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), dostupné z WWW: <http://www.u-norka.cz/?page_id=964> [23. 3. 2014].

¹⁶⁸ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II H 3 – žádost NSV.

¹⁶⁹ Tamtéž, sign. II H 1 – potvrzení původu.

Ani sympatizování s nacistickým režimem však neuchránilo Klotyldinu nejbližší rodinu. Nejprve byl uvězněn její bratr Viktor za poslech zahraničního rozhlasu.¹⁷⁰ Mladší z obou bratrů, Ralf, byl zatčen v rámci hromadné zatýkácké akce na konci července 1944. Ralfovým známým byl totiž okresní hejtman von Bories, jenž byl zapletený do organizace atentátu na Adolfa Hitlera. Tento neúspěšný atentát a následný pokus o převrat (známý také jako Operace Valkýra), provedený německých šlechticem von Stauffenbergem, vedl k zatýkání v Říši i v Protektorátu.¹⁷¹ Ralf Rohan byl nakonec odsouzen k mnoha letům vězení za poslech zahraničního rozhlasu, a to jen díky intervenci švýcarského konzulátu, který hájil zájmy občanů Anglie v Protektorátu Čechy a Morava.¹⁷² Za daných okolností mohl Ralf dopadnout mnohem hůř. Sestra Klotylda jezdila bratry navštěvovat do internačního tábora číslo 8 v Tostu (Toszek u Gliwic).¹⁷³ Její cesty do Říše vedly také za synovcem Oskarem, který byl německé armádě.¹⁷⁴

Činnost Otty a Klotyldy Weiss – Tessbachových během Protektorátu shrnuje svědecká výpověď jednoho z jejich zaměstnanců, účetního v pacovském pivovaru: „*Ve všech žádostech, které jsem psal, uváděl Weiss, že jsme německý podnik a že jsme prý byly za první československé republiky velmi utlačováni. (...) Platil zaměstnancům jen normální mzdu, zatímco práci přesčas vůbec nehonoroval. (...) Byl ve spojení s bývalými nacistickými osobnostmi, jako bývalým Oberlandratem v Německém Brodě, Haugrem od pracovního úřadu z Tábora, bývalým hejtmanem Borisem, přednostou NUC Busem, které na zámku hostil a kteří jej jako Němce podporovali. (...) Když přijeli nacisté do podniku, zdravil je vztyčenou pravicí on i jeho manželka. (...) Weiss jezdil též na cvičení tzv. Landwacht do Tábora a Pelhřimova a počátkem roku 1944 byl na nějakém kursu pro tzv. Volksturm. (...) Weissová měla u zaměstnanců velkostatku v držení husy, slepice, krůty, kachny. Tito to museli krmit ve strachu před hospodářskou kontrolou a jen si vždy zavolala, aby jí to přinesli (...) Mléko a máslo dostávala bez lístků (...) co mohla, tak na lidi doktorovi řekla.*“¹⁷⁵ Samozřejmě nelze se spoléhat na

¹⁷⁰ E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*, s. 299.

¹⁷¹ Miloš HOŘEJŠ, Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích, in: Zdeněk HAZDRA – Václav HORČIČKA – Jan ŽUPANIČ (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011, s. 177 – 199.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II H 4 – žádost o povolení cesty do Říše.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tamtéž, sign. II G 6b – výpověď Jaroslava Tůmy o činnosti Otty Weisse a jeho manželky za okupace.

výpověď jednoho člověka, ovšem proti Weiss – Tessbachům hovoří i některé dochované písemné prameny, ať již je to Ottova spolupráce s NSDAP,¹⁷⁶ Klotyldina činnost v NSV,¹⁷⁷ účast na zmiňovaných cvičeních¹⁷⁸ nebo přátelství s nacistickými pohlaváry – z dopisu, adresovaném Ottovi Weiss – Tessbachovi od Oberlandráta v Táboře čtenář nabývá pocitu, že se znali důvěrněji než pouze na rovině profesionální.¹⁷⁹

Květen 1945 se do života Weiss – Tessbachů zapsal tragicky. Otto o nepříznivé situaci věděl několik měsíců od příbuzných a známých,¹⁸⁰ a dospěl k rozhodnutí, že by bylo lepší s Klotyldou odjet na Choustník za jejími příbuznými. Tam nejspíše chtěli kontaktovat Ottova bratra Adolfa a Klotyldinu sestru Theresitu a odjet za nimi do Vídně.¹⁸¹ 11. května 1945 byli při pokusu o útěk v pacovských lesích nedaleko fořtovny zadrženi partyzány a Otto Weiss – Tessbach byl zastřelen.¹⁸² Klotyldě se podařilo dostat na Choustník, kde nějakou dobu pobývala. Svého manžela Ottu nechala provizorně pochovat na pacovském hřbitově. O 2 roky později nechala jeho tělo vyzvednout a uložit do rodinné hrobky ve Vídni.¹⁸³ Otto a Klotylda neměli žádné děti.¹⁸⁴ Svého manžela přežila o 12 let a po své smrti spočinula po jeho boku v rodinné hrobce Weiss – Tessbachů ve Vídni.¹⁸⁵

16. srpna 1945 byla na majetek Weiss – Tessbachů uvalena národní správa a jmenován správce dle dekretu prezidenta republiky č. 5 z 19. května 1945. Na základě § 1 dekretu prezidenta republiky č.12/1945 byli dědicové zemřelého Dr. Adolfa Weiss – Tessbacha JUDr. et Agr. Dr. Adolf Weiss – Tessbach, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Marie Weiss – Tessbach a Felicitas Ortner, rozená Weiss – Tessbach označeni za příslušníky německé národnosti a majetek jim tudíž byl zkonfiskován.¹⁸⁶

Výše zmínění se právně bránili vůči rozhodnutí o konfiskaci, nicméně bez úspěchu. Zemský národní výbor zamítl jejich stížnost jako bezdůvodnou, neboť byli

¹⁷⁶ Tamtéž, sign. II G 3b – činnost v NSDAP.

¹⁷⁷ Tamtéž, sign. II H 3 – členství v NSDAP.

¹⁷⁸ SOkA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1945, (neuspoř.).

¹⁷⁹ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 3b – dopis od Oberlandráta.

¹⁸⁰ Tamtéž, sign. II H 2 – dopis od Illy.

¹⁸¹ SOkA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence 1945, (neuspoř.).

¹⁸² Obecní úřad Těchobuz, kronika obce, zápis z roku 1945.

¹⁸³ L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 17.

¹⁸⁴ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – dotazník.

¹⁸⁵ Wiener Zentralfriedhof [online zdroj]. Verstorbenensuche.Heslo Weiss – Tessbach, Clothilde. Dostupné z WWW: <http://www.friedhofewien.at/grabsuche_de>. [25. 3. 2014].

¹⁸⁶ SOkA Pelhřimov, Okresní národní výbor Pelhřimov (dále jen ONV), inv.č. 467, kart. 179 – konfiskace velkostatku Pacov.

německými příslušníky bez ohledu na jejich státní příslušnost. Navíc dle dotazníků Otto Weiss – Tessbach sám sebe označoval za říšského státního příslušníka.¹⁸⁷ Jedinou výjimku výbor připouštěl, pokud by se aktivně zapojili do boje za „zachování celistvosti *Československé republiky a její osvobození*“, což neprokázali. Pouze tvrdili, že byli protinacistického smýšlení, a tudíž byli pronásledováni nacistickým režimem z politických důvodů – nepředložili ale jediný důkaz, jak Zemský národní výbor poukázal.¹⁸⁸ Na počátku roku 1946 bylo rozhodnuto o využití prostor těchobuzského zámku ke zřízení dětské ozdravovny.¹⁸⁹ Zámek v Pacově od roku 1947 využívala československá armáda.¹⁹⁰

¹⁸⁷ SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1b – dotazník.

¹⁸⁸ SOkA Pelhřimov, ONV Pelhřimov, inv.č. 467, kart. 179 – konfiskace velkostatku Pacov.

¹⁸⁹ Tamtéž, zpráva ONV.

¹⁹⁰ Zámek Pacov [online zdroj]. Zámek Pacov – historie. Dostupné z WWW: <<http://zamekpacov.cz/cs/s/zamek-pacov>>. [24. 4. 2014].

3.3. Sourozenci Otty Weiss – Tessbacha

Nejstarším dítětem Dr. Adolfa Weiss – Tessbacha a Aloisie ze Sartheinu byl Adolf Weiss – Tessbach. Narodil se 9. června 1897 ve Vídni. Své dětství strávil společně se svými sourozenci ve Vídni. V duchu rodinné tradice vystudoval právnickou fakultu, ke které později přidal ještě studia na zemědělské fakultě.¹⁹¹

Události první světové války zásadně ovlivnily jeho život. Stejně jako jeho bratr narukoval do císařské armády za Rakousko – Uhersko. Narozdíl od Otty ale nepřestál válečné hrůzy bez šrámů. Přišel o nohu a s následky tohoto zranění se potýkal celý život.¹⁹²

Společně se svým otcem v meziválečné době aktivně vystupovali proti pozemkové reformě z roku 1919, nicméně bez úspěchu. Adolfovi se zadařilo alespoň v osobním životě, kdy se v roce 1923 oženil s Theresitou, rozenou princeznou z rodu Rohanů.¹⁹³

Adolf ve Vídni provozoval právnickou praxi. Mimo to byl také krátce spolumajitelem *Landwirtschaftliches Betriebs Büro* (Kancelář pro provozování polního hospodářství), a to v letech 1926 – 1929. Tento obor si vybral také díky svým znalostem ze studií na zemědělské fakultě. Vzhledem k tomu, že v roce 1929 po smrti svého otce převzal roli správce, nejspíše svůj podíl prodal svému společníkovi a věnoval se podnikání na území Čech.¹⁹⁴ Od roku 1927 se stal zástupcem podniku Ford a Fordson. Později v Táboře vlastnil prodejnu a sklad se součástkami. Podnikání ukončil v roce 1931 důsledkem hospodářské krize.¹⁹⁵

Své sourozence a matku zastupoval jako správce velkostatku v letech 1929 – 1932. Vše řídil ze zámku v Těchobuzi, který se dočasně stal domovem pro něj i jeho rodinu.¹⁹⁶ V roce 1932 se jeho zranění z války znovu ozvalo a nebyl již schopen dále zastávat funkci správce. Proto se dohodl se svým mladším bratrem Ottou, že za něj správcovství převezme. Adolf se odstěhoval zpět do Vídně, kde vedl rodinnou právní

¹⁹¹ Tamtéž, Okresní soud Pacov, inv.č. D244/25 – pozůstalost JUDr. Adolfa Weisse z Pacova.

¹⁹² SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18., sign. IIg 1b – žádost o odklad služby.

¹⁹³ Tamtéž, kart. 13, sign. II F 1f – blahopřání k sňatku.

¹⁹⁴ E. CIRONISOVÁ, *Rodinný archiv*, s. 2.

¹⁹⁵ Tamtéž.

¹⁹⁶ Obecní úřad Těchobuz, kronika obce, zápis z roku 1925.

kancelář.¹⁹⁷ Natěchobuzský zámek se každoročně vracel na letní rekreaci, a to až do léta 1944.¹⁹⁸

V souvislosti s činností jeho bratra Otty si můžeme položit otázku: Jak se stavěl k nacismu Adolf Weiss – Tessbach? Vzhledem k jeho trvalému pobytu mimo Československo, respektive Protektorát Čechy a Morava, nemáme k dispozici mnoho vodítek, ale nalezneme alespoň náznaky. Adolf přeposlal bratrovi do Pacova korespondenci, jež vedl s okresním vedoucím NSDAP.¹⁹⁹ Dále bratrovi sděluje novinky z cesty do Moravské Třebové: „*In Mährisch Trübau, wo ich letzthin war, habe ich gehört, dass Franz Klein dort oben eine grosse Rolle bei der Partei spielt und Waldreferent der Partei ist. Jedenfalls ganz interessant zu wissen.*“²⁰⁰ Při bližším pátrání zjistíme, že jmenovaným je Franz (IV.) Klein, jenž byl od roku 1938 členem NSDAP a za Protektorátu dosáhl hodnosti Hauptsturmführera SS.²⁰¹ Tudiž stranou, o které se oba bratři bavili, je právě NSDAP – lze tedy předpokládat, že se v této záležitosti bavili jako spolustraníci. Mimo to Adolfův syn Oskar narukoval v roce 1942 do německé armády.²⁰² S trochou nadsázky lze říci, že zhoršení Adolfova zranění mu zachránilo život. Vzhledem k nešťastnému konci bratra Otty mohl Adolfa potkat stejný osud.

Dva roky po narození Otty se 16. října 1900 narodila třetí ze čtyř dětí – Marie Weiss – Tessbach.²⁰³ Mnoho toho o ní nevíme, jen to, že žila trvale ve Vídni a zůstala svobodná.²⁰⁴ Nejmladší Felicitas se narodila 16. června 1904 a stejně jako její sestra žila ve Vídni. Felicitas se provdala za dr. Gustava Ortnera, profesora jaderné fyziky.²⁰⁵

¹⁹⁷ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence Otty a bratra Adolfa 1944, (neuspoř.).

¹⁹⁸ L. KADLEC a kol., *Těchobuz*, s. 17.

¹⁹⁹ SOKA Pelhřimov, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence Otty a bratra Adolfa 1939, (neuspoř.).

²⁰⁰ „*V Moravské Třebové, kde jsem nedávno byl, jsem zaslechl, že Franz Klein tam nahoře ve straně hraje velkou roli a je lesním referentem. V každém případě je docela zajímavé to vědět.*“ Tamtéž, JUDr. Otto Weiss – Tessbach, Korespondence od bratra Adolfa 1944, (neuspoř.).

²⁰¹ Vladislav MIKMEK, *Rod Kleinů na Sobotínsku* [online zdroj]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2011. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/99282/ff_m/Mikmek.pdf>. [20. 3. 2014].

²⁰² E. CIRONISOVÁ, *Rodinný archiv*, s. 3.

²⁰³ SOKA Pelhřimov, Okresní soud Pacov, inv.č. D244/25 – pozůstalost JUDr. Adolfa Weisse z Pacova.

²⁰⁴ Wiener Zentralfriedhof [online zdroj]. Verstorbenensuche. Heslo Weiss – Tessbach, Maria. Dostupné z WWW: <http://www.friedhofewien.at/grabsuche_de> [20. 3. 2014].

²⁰⁵ E. CIRONISOVÁ, *Rodinný archiv*, s. 2.

3.4. Weiss – Tessbachové a jejich význam pro Pacovsko

Rod Weiss – Tessbachů se stal nedílnou součástí historie Pacovska. Jeho příslušníci se účastnili nejen různých sportovních akcí, ale také kulturních událostí. V Těchobuzi například podporovali divadelní ochotnický spolek „Bolzano“.²⁰⁶ Vzhledem k existenci velkostatků, k nimž náležela také rozsáhlá pole, lesy, rybníky, ale také pivovar i lihovar, potřebovali Weiss – Tessbachové velké množství pracovní síly. Díky tomu nebyla v regionu vysoká nezaměstnanost.

Pohled na rod Weiss – Tessbachů a nacistickou okupaci se také uchoval ve vzpomínkách pamětníků. Jak si tedy místní obyvatelé Weiss – Tessbachy zapamatovali? Dle vzpomínek paní Šimonové, rodačky z Těchobuze, se Weiss – Tessbachové chovali k lidem slušně, dávali lidem práci a pohled na ně měla kladný. Ovšem některá tvrzení se rozcházejí s písemnými prameny, např. účast syna Adolfa Weiss – Tessbacha Oskara v německé armádě, což paní Šimonová popírá.²⁰⁷ Důvodem tohoto zkresleného pohledu je skutečnost, že Adolf Weiss – Tessbach působil během Protektorátu již ve Vídni a tudíž neměl „šanci se projevit“, jak to udělal jeho bratr Otto. Adolf vedl velkostatky pouhé tři roky a navíc v době, jež se zatím neprojevovala tak výrazným vzestupem nacionalistických tendencí. Na druhé straně Ottovo správcovství trvalo třináct let a pokrývalo ony kritické milníky – vzestup nacionalismu, Mnichov, Protektorát i osvobození. Adolf těžko mohl projevit své postoje na letní rekreaci na těchobuzském zámku, kam si jezdil odpočinout od vídeňských povinností a shonu. Je dost možné, že pokud by Adolf v Těchobuzi zůstal, tak by vzpomínky na něj byla docela jiné. Důležitou roli také hrál věk pamětnice, ve kterém si uchovala vzpomínky na Weiss – Tessbachy. Čtrnáctileté děvče není již malé dítě, ale není ani dospělé. Proto pohled na „těchobuzské pány“ pravděpodobně neodpovídá pohledu, jaký by přinesl dospělý člověk. Je dost možné, že by se nesl v podobném duchu jako výpověď pana Tůmy, účetního v pacovském pivovaru.

²⁰⁶ Obecní úřad Těchobuz, obecní kronika, zápis z roku 1926.

²⁰⁷ Rozhovor s paní Šimonovou, Těchobuz, 2.11.2012. Viz textová příloha.

Závěr

První polovina 20. století byla pro šlechtu složitým obdobím, jež bylo plné nástrah a zvrátů. Šlechta v Rakousku – Uhersku stála na straně císaře před válkou i během ní. Po skončení první světové války a rozpadu monarchie se takový postoj stal nežádoucím a šlechtici ztratili důležitou oporu jejich identity. Rod Weiss – Tessbachů (stejně jako ostatní příslušníci šlechty) také přišel s pádem Rakousko – Uherska o společenskou prestiž. V novém státě byl brán jako nepřítel demokracie a pozůstatek starého režimu, který bylo třeba odstranit. Dr. Adolf Weiss – Tessbach a jeho synové Adolf a Otto tento nepřátelský postoj vůči šlechtě pocítili na vlastní kůži. Byly jim odebrány tituly i část pozemků. Navíc jako příslušníci „německé šlechty“ se nesetkali ani s pochopením úřadů. Tyto negativní zkušenosti formovaly politické názory a postoje obou bratrů. Výrazněji se v tomto ohledu projevoval mladší Otto, který na území Československa pobýval delší dobu. Zklamán nespravedlností československých úřadů Otto upřel svou pozornost k nacionalismu. Následné sympatie k němu ho nakonec přivedly až k nacistické ideologii. Jeho příklon na „německou“ stranu během nacistické okupace Československa měl patrně za následek jeho tragický konec. Svým vystupováním a kladným chováním vůči nacistickému aparátu si v očích místních obyvatel pravděpodobně nadělal řadu nepřátel a ti následně mohli vzít spravedlnost do vlastních rukou. Německá národnost Weiss – Tessbachů po osvobození Československa byla důvodem ke konfiskaci jejich majetku a tento šlechtický rod se následně stáhl z území ČSR do Rakouska, kde již zůstal. Na otázku, zda Weiss – Tessbachové kolabovali s nacisty, lze odpovědět kladně. Na základě pramenů bylo doloženo členství Otty Weiss – Tessbacha v NSDAP a členství jeho ženy Klotyldy v přidružené organizaci NSV. Na základě korespondence vyvstaly některé více či méně „kompromitující“ důkazy o jejich kladném přístupu k nacistickému okupačnímu režimu. Na otázku, proč tomu tak bylo, se jako odpověď nabízí částečně sympatie vůči nacionálnímu socialismu a částečně oportunistus. Z jejich pohledu se jen těžko mohli ztotožňovat se státem, který jim způsobil křivdu a jako na příslušníky německé menšiny na ně hleděl skrz prsty.

Pozice národnostních menšin byla v rámci národních států problematická. Společnost národů, která se zaručila ochraňovat tyto menšiny, selhala ve svých snahách, neboť by narušovala suverenitu jednotlivých států. Menšiny se tak nacházely v obtížné

situaci. Někteří příslušníci tak začali sympatizovat s nacionalismem, jenž jim sliboval vyřešení této ožehavé situace. Osud Weiss – Tessbachů se nijak neliší od osudu některých dalších příslušníků německé šlechty. Ti se nedokázali vyrovnat s novou identitou cizinců na území k nim nepřátelskému státu, a jak již bylo řečeno, našli sympatie u nacionalistických hnutí a autoritativních režimů. To formovalo také jejich negativní obraz v očích československé veřejnosti v kontrastu s českou šlechtou, jež se postavila za československý stát. Tento negativní obraz sehrál svou roli v poválečném odsunu a konečném „zúčtování“ s německou šlechtou (a německou menšinou vůbec) na území Československa.

Seznam pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Pelhřimov

– Okresní soud Pacov, inv.č. D244/25.

– JUDr. Otto Weiss – Tessbach (neuspořádáno)

– Okresní národní výbor Pelhřimov (dále jen ONV), inv.č. 467, kart. 179.

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec

– Rodinný archiv Weiss – Tessbachů, kart. 13 a 18.

Státní okresní archiv Tábor

– Místní národní výbor Choustník (1922) 1945 – 1990, obecní kronika 1922 – 1968.

Obecní úřad Těchobuz

– Obecní kronika Těchobuz.

Soukromý archiv autorky

– Rozhovor s paní Šimonovou, Těchobuz, 2.11.2012 (viz textová příloha).

Literatura

BALOUNOVÁ, Dana a kol., *Pacov: od historie k současnosti*, Pacov 1997.

BOROVÍČKA, Michael a kol., *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XII.b, 1890 – 1918*, Praha 2013.

CIRONISOVÁ Eva, *Rodinný archiv Weiss – Tessbach, 1878 – 1945. Inventář*, Třeboň, 1974.

DEZORT, Josef, *Historie obce Těchobuze*, Praha 1968.

GALANDAUER, Jan, *Čeští vojáci ve velké válce a vzájemný obraz Čechů a českých Němců*, in: Křen, Jan – Broklová, Eva (edd.), *Obraz Němců Rakouska a Německa v české společnosti 19. a 20. století*, Praha 1998.

GILBERT, Martin, *Dějiny dvacátého století. Svazek 1, 1900–1933*, Praha 2005.

GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.

HOŘEJŠ, Miloš, *Šlechta a nacistická pozemková politika v českých zemích*, in: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011.

JELÍNKOVÁ, Dita, *Transformace životní reality Alfonse Clary – Aldringena v postimperiálním světě: postoje, strategie, konsekvence*, in: HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – ŽUPANIČ, Jan (edd.), *Šlechta střední Evropy v konfrontaci s totalitními režimy 20. století = Der Adel Mitteleuropas in Konfrontation mit den totalitären Regimen des 20. Jahrhunderts*, Praha 2011.

JEŘÁBEK, Martin, *Konec demokracie v Rakousku, 1932–1938. Politické, hospodářské a ideologické příčiny pádu demokracie*, Praha 2004.

JOHNSON, Paul, *Dějiny židovského národa*, Řevnice 1996.

KADLEC, Ludvík a kol., *Těchobuz v průběhu staletí*, Těchobuz 2009.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918–1938), díl první. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2003.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl druhý. Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930 – 1935)*, Praha 2002.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918 – 1938), díl třetí. O přežití a o život (1936 – 1938)*, Praha 2003.

KEEGAN, John, *První světová válka*, Praha 2003.

KOLÁČNÝ, Ivan, *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006.

LOBKOWICZ, František, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999.

PASÁK, Tomáš, *Pod ochranou říše*, Praha 1998.

PERNES, Jiří, *Pod habsburským orlem. České země a Rakousko – Uhersko na přelomu 19. a 20. století*, Praha 2006.

ŠVAŘÍČKOVÁ SLABÁKOVÁ, Radmila, *Mýtus šlechty u nás a v nás*, Praha 2012.

VONDRÁČEK, Jan, *Dějiny Pacova a okolí*, Pacov 1945.

Encyklopedie

Ottův slovník naučný, díl XX., Praha 1903 (heslo Puteani).

Ottův slovník naučný, díl XXV., Praha 1906 (heslo Těchobuz).

Ottův slovník naučný, díl XIX., Praha 1906 (heslo Pacov).

Internetové zdroje

Aristokracie.cz [online zdroj], 61/1918 Sb. – Zákon o zrušení českých šlechtických titulů. Dostupné z WWW: <<http://www.aristokracie.cz/products/zakon-61-1918-sb-o-zruseni-slechtictvi/>> [12. 3. 2014].

Bundeskanzleramt RIS Informationsangebote [online zdroj], StGBI. Nr. 211/1919 - Gesetz vom 3. April 1919 über die Aufhebung des Adels, der weltlichen Ritter- und Damenorden und gewisser Titel und Würden. Dostupné z WWW: <<http://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000036>> [12. 3. 2014].

Généalogie des rois de France [online zdroj], Rohan, dostupné z WWW: <<http://jeanjacques.villemag.free.fr/rohan.htm>> [25. 3. 2014].

MIKMEK, Vladislav, *Rod Kleinů na Sobotínsku* [online zdroj]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta 2011. Dostupné z WWW: <http://is.muni.cz/th/99282/ff_m/Mikmek.pdf>. [20. 3. 2014].

U norka.cz [online zdroj], NSF (Nationalsozialistischen Frauenschaft), dostupné z WWW: <http://www.u-norka.cz/?page_id=947> [19. 3. 2014].

U norka.cz [online zdroj], NSV (Nationalsozialistische Volkswohlfahrt), dostupné z WWW: <http://www.u-norka.cz/?page_id=964> [23. 3. 2014].

Wiener Zentralfriedhof [online zdroj]. Verstorbenensuche. Heslo Weiss – Tessbach, Maria. Dostupné z WWW: <http://www.friedhofewien.at/grabsuche_de> [20. 3. 2014].

Wiener Zentralfriedhof [online zdroj]. Verstorbenensuche. Heslo Weiss – Tessbach, Clothilde. Dostupné z WWW: <http://www.friedhofewien.at/grabsuche_de>. [25. 3. 2014].

Zámek Pacov [online zdroj]. Zámek Pacov – historie. Dostupné z WWW: <<http://zamekpacov.cz/cs/s/zamek-pacov>>. [24. 4. 2014].

Seznam příloh

1. Textová příloha

Přepis rozhovoru s paní Eliškou Šimonovou ze dne 2. 11. 2012.

2. Obrazové přílohy

Příloha č. 1: **Pacovský zámek na historické fotografii**

Zdroj: Webové stránky zámku v Pacově, dostupné z:

<<http://zamekpacov.cz/cs/s/zamek-pacov>> [24. 4. 2014].

Příloha č. 2: **Pacovský zámek v současnosti**

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 3: **Těchobuzský zámek na historické fotografii**

Zdroj: KADLEC, Ludvík a kol., *Těchobuz v průběhu staletí*, Těchobuz 2009, s. 16.

Příloha č. 4: **Těchobuzský zámek v současnosti**

Zdroj: Soukromý archiv autorky.

Příloha č. 5: **Otto Weiss – Tessbach ve vojenské uniformě (kolem roku 1918)**

Zdroj: SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1a.

Příloha č. 6: **Otto Weiss – Tessbach v roce 1927**

Zdroj: SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 7.

Příloha č. 7: **Otto Weiss – Tessbach ve čtyřicátých letech**

Zdroj: SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, sign. II G 1a.

Příloha č. 8: **Klotylda Weiss – Tessbachová, rozená Rohanová (kolem roku 1929)**

Zdroj: SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, II H1.

Příloha č. 9: **Klotylda Weiss – Tessbachová, rozená Rohanová (kolem roku 1941)**

Zdroj: SOA Třeboň, odd. Jindřichův Hradec, RA Weiss – Tessbachů, Pacov, kart. 18, II H1.

Příloha č. 10: **Fotografie ze svatby Adolfa Weiss – Tessbacha a Theresity, rozené Rohanové (rok 1924)**

Zdroj: Digitální archiv Šechtl a Voseček, dostupné z: <<http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/desky/deska6316.html>> [24. 4. 2014].

Příloha č. 11: **Fotografie ze svatby Otty Weiss – Tessbacha a Klotyldy, rozené Rohanové (rok 1927)**

Zdroj: Digitální archiv Šechtl a Voseček, dostupné z: <<http://sechtl-vosecek.ucw.cz/cml/desky/deska7857.html>> [24. 4. 2014].

Přílohy

1. Textová příloha

Přepis rozhovoru s paní Eliškou Šimonovou ze dne 2. 11. 2012.:

Téma: Weiss – Tessbachové a Těchobuz

Tazatel: Lucie Boháčková

Narátor: Eliška Šimonová

Rok narození: 1930

Vzdělání: základní

Datum rozhovoru: 2. 11. 2012

Místo rozhovoru: Těchobuz čp. 47 (dům narátora)

Tazatel: Co se vám vybaví, při následujících slovech: nacistická okupace tady na Vysočině?

Narátor: Vybaví se mi velké strádání, protože všechno, co se tady u chalup vyprodukovalo, tak jsme museli odvádět. To byly ty povinné dodávky, a bylo to jak v malém, tak ve velkém, to znamená obilí, brambory, takže doma toho zůstávalo skutečně málo. Dá se říct, že to bylo o trošku lepší, já jsem to tak chápala, než ta okupace přišla. Tatínek byl původně krejčí a nemohl tady tu živnost provozovat, protože nebyl takový zájem na vesnici, aby to rodinu uživilo, proto šel dělat do toho lihovaru a postupem si zařizovali to menší hospodářství. Byl i perzekuován, že se nedodržovaly ty zákony, jako se nedodržují teď, že třeba neměl povolení tu živnost provozovat. Třeba sem přišel z Catoraze strážmistr a zabavil mu šicí stroj, aby nemohl šít. To bylo ještě za režimu před okupací, já to s odstupem času cítím jako křivdu taky, i když nedodržoval, protože nikdo nezkoumal proč, že tady ty možnosti nebyly. A za okupace částečně se dá říct, že když se z těch chalup muselo takhle odvádět, tak toho doma zůstávalo málo a kolikrát jsme měli i hlad. Ale jinak, tady jsme to nijak nepocíťovali. Až ke konci války – nepočítám, že bratr musel do Říše a nevím, jestli se to může u té starší sestry Anny, ta byla 22 ročník, ale byla zaměstnaná u těch Weissů, a kdyby nešla s nima do Vídně, tak by musela do Říše taky jako bratr totálně nasazený. Tak se to tady dotklo nejen nás, ale i celého národa.

Tazatel: Jak se třeba odrazila okupace v chování lidí tady v Těchobuzi?

Narátor: V chování lidí se odrazila tak, že se muselo. Ve škole jsme se museli naučit tu hymnu, německy jsme se učili a písničky se zpívali, takže vedený jsme k té okupaci taky byli, ale zase ne tak hodně. A jinak se to dotklo i chalupářů, i těch velkých. Ale kdo už neměl co dát, tak třeba moje maminka, jsme neodevzdali asi 4 husy na dodávku, tak musela do vězení na 48 hodin, já jsem jí tam do Pacova dva dny vozila oběd na kole. To jen z pohledu té vesnice, co si pamatuju.

Tazatel: Zámek v Těchobuzi vlastnila rodina Weiss – Tessbachů. Jak si je pamatujete?

Narátor: Já si je pamatuju, že oni měli poddaný. To byli lidi, kteří u nich měli ubytování a to hospodářství jim vedli. Měli tady správce lesů, hajné, šafáře, kteří ty lidi vedli k práci a všechno jim zajišťovali. Jinak já si myslím, že Weissovi byli k lidem normální i za té války. Chodilo se k nim do práce, prodávali tam mléko, tak se tam chodilo. Leccos i udělali, měli dva páry koní, tak třeba pomohli zorat u těch menších chalup a tak. Že by se nějak nadřazeně chovali, to nejde říct, je fakt, že si ten majetek chránili, že si nikdo nedovolil něco ukradnout, jako se to dělo potom v pozdějších letech když už tady nebyli. Vím, že tenkrát jak říkali, že jim to zabrali podle Benešových dekretů, že téměř každé řekne, že jim to bylo tenkrát vzatý neprávem, protože oni lidem nijak neubližovali. Takže jsme s nima vycházeli, v té době dobře, za té první republiky, potom v průběhu té války se to utnulo a oni sem už nejezdili. Měli tady ten rybník, Loudal a tam měli takovou jako udělanou boudu, tam se převlíkali. On ten Adolf neměl nohu a my jsme se na něj z druhé strany dívali, jak on si vždycky tu nožku odepnul a pak tam se z toho břehu svalil do toho Loudalu a koupani se tam. A jinak si nepamatuju, že by se nějak s těma místníma třeba s těma sedláckama nekamarádili. Ona sem z Pacova jezdila ta pani Otty, to byl bratr Adolfa, Otto Weiss a jí říkali Princess Baby. Ona jezdila autem a vždycky nás svezla, to jsme si tady na návsi přisedli, kolikrát nás bylo hodně, ani nás nemohla vzít, a jela tady odsud do Pacova, tak nás svezla až na konec na Bránu²⁰⁸, tam nám zastavila a říkala: „Děti jděte.“, a jela do Pacova sama. Oni neměli vlastní děti, takže asi z toho důvodu, když jsme jí okukovali to auto, že jede, tak nás svezla.

Tazatel: Těchobuzský zámek tedy vlastnil...

Narátor: Adolf Weiss a pacovský zámek Otto Weiss. On Adolf byl i vyslancem v Praze za Rakousko. Ten jeho syn Oskar zemřel při automobilové nehodě.

²⁰⁸ Místní název pro účelovou cestu vedoucí do polí.

Tazatel: Jak jste rodinu Weissových vnímala, konkrétně za té okupace? Jak se třeba chovali?

Narátor: Byli hodní, jak jsem říkala, chovali se stejně za okupace i před ní, nedali najevo, že by byli s Němcema, aby to schvalovali a byli zlí a tak. Oni taky museli odvádět, víc než my, protože víc měli. Ale já si myslím, že s nikým žádný konflikt tady nikdy neměli, ani naši to neřikali.

Tazatel: A na ten těchobuzský zámek jezdili třeba sourozenci Adolfa?

Narátor: Jezdili sem příbuzní z Choustníku – ti Rohanovi, pacovští – ten bratr, na návštěvy a oni jezdili zase tam.

Tazatel: Otto Weiss, jak on se choval k obyvatelům?

Narátor: Já si myslím, že pacovští by to hodnotili jinak, protože se říká, že ho zavraždili u toho Choustníka právě pacovští poddaní, ovšem to se nikdy nevyšetřilo.

Tazatel: Myslíte si, že to souviselo s názorem, že kolaboroval?

Narátor: To si myslím, že ne, protože z Pacova nikdo by nemohl říct, že někdo byl na kolaboraci stíhanej.

Tazatel: Obecní kronika naznačuje možnou kolaboraci Weissových právě s Němci...

Narátor: (rázně) Ne! Tenhle Adolf ne!

Tazatel: A jeho bratr?

Narátor: To právě nevím, ale říká se, dokonce i jmenovitě, byli to jejich lokajové, že to bylo proto, že je neměli rádi, že byli něco víc, než oni. Anebo proč se to stalo, to nebylo vyšetřený, proč a kdo to udělal. Vždyť oni byli v tom Rakousku, a Adolf on proč když by byl tak špatnej, tak ti Rakušani by ho vysílali sem jako zástupce na velvyslanectví.

Tazatel: Jak tedy Weissové vnímali svou národnost?

Narátor: No cítili se být Rakušany, oni sice německy, to všechno jo, ale jestli byli nějaký fanatičtí Němci nebo něco, tak to nedávali najevo, jak před válkou, tak za války. Naopak těm lidem pomáhali a dávali jim práci, v jejich možnostech a zase u těch lidí to byla záchrana, měli bydlení, obživu, sic bídňější. Jako byly začátky u těch chalup: postavila se jedna místnost, chaloupka, koupila se koza, husa, králíci a už byla založená rodina. Ti Weissovi nekolaborovali, byli loajální k nám a možná to samý i k Němcům, ale sami byli v tom Rakousku. Ti Rohanovi to byla snad sestra paní Terezy v Choustníku. Ono na tu kolaboraci to vypadalo, ale není, protože když to vezmu z pohledu dnešního, lidi nemají práci, a oni přece jen každé tejdě tu vejplatu dostali, byť menší. Ale že by třeba ti kluci byli v německé armádě, to ne, nebyli! Ale i když

měli na léto přijet, tak všichni lidi z chalup sehnali chasu a vyřezávali z bříz, dělali okrasný ploty, park upravenej. Kolikrát jsme tak od školy šli, oni tam měli meruňky, tam my jsme nesměli.

Tazatel: Kdy Weissovi odešli z Těchobuže?

Narátor: No tak ti odešli na skonku 2. světové války, protože do posledního roku 44 se tady hospodařilo. Možná že tady ještě v tom 44. roce byli, to přesně nevím, mě bylo 14 let. (odmlčí se) Ale jo, já bych věřila tomu, že tu byli, až v tom 45. roce to už tu nebyli, to přišlo to osvobození a jiné zřízení. Vim, že potom už to nějak ty lidi na polích sklízeli, to už bylo nějak rozdělený, že se hromadně na polích mlátilo obilí a tak. A jinak potom byla pozemková úprava a to už ti Weissovi tady nebyli. A tu naši Anču na podzim 44. roku vypravili a přijela domu. Ale on ten syn Adolf sem jezdil i s dětma, byli se tu podívat. ale do zámku je nepustili.

Tazatel: Je tedy pravděpodobnější, že kronikář, který psal o těch osvobozovacích akcích, spíše Weissovi hodil do jednoho pytle, než že by kolaborovali?

Narátor: Ano, to určitě! Ono už tady moc pamětníků není, ale skutečně nebylo nikde slyšet, že by měli nějaký vztah k tomu. To tady prosperovalo, museli odvádět všichni, oni ve velkom, my v malom, všechno mlíko, husy i vejce třeba. A potom stejně z toho udělali podnik jednotnej, družstvo, a když neprosperovalo, tak to zabral stát. Ale tady byl problém, že tu byli ti samí lidi. Lidi se mstili. Lidem se ztráceli husy, kopky na poli. Maminka krmila husy na Vánoce, a když se měly zabíjet, tak všechny 4 husy někdo otrávil skalicí, anebo mák na poli jsme měli vyřezanej, když jsme ho měli sklízet.

Tazatel: Co se dělo se zámkem, když Weissovi odešli?

Narátor: Nikdo tam čas nebyl, pak to měl ve správě Národní výbor a pak tam udělali dětskej domov. Ale jinak nábytek a to všechno, co tam bylo, se rozkradlo, svedli to na Rusy, prej šli i na lihovar a všechno to vybrali. Ale já si myslím, že i místní z toho měli, ten nábytek, něco si prostě vzali. Ale ti Rusové, ti nemohli vědět, že tam je něco zazděného. Tohle se říkalo. A v tom Pacově se to asi rozebralo zrovna tak. Zabraní toho zámku si myslím bylo neprávem. Oni dávali lidem práci a stmelovali je. Nikomu neublížili a nedávali na sobě znát, že byli k tomu německví, oni teda za tý okupce tady nebyli, oni byli v ústraní. A ani se o ten majetek nehlásili, řekli, že je dobrý, že to slouží tomu účelu a po skončení války tady byli málo, tak si myslím, že by jim to patřilo jako tý církvi zpátky.

Ediční poznámka: Neverbální komunikace je zachycena v kulatých závorkách. Text byl ponechán v nespisovném jazyce, aby rozhovor vyzněl co možná nejpřirozeněji a nejautentičtější. Narátorka téměř vždy užívá nespisovnou češtinu.

1. Obrazové přílohy

Příloha č. 1:

Pacovský zámek na historické fotografii

Příloha č. 2:

Pacovský zámek v současnosti

Příloha č. 3:

Těchobuzský zámek na historické fotografii

Příloha č. 4:

Těchobuzský zámek v současnosti

Příloha č. 5:

Otto Weiss – Tessbach ve vojenské uniformě (kolem roku 1918)

Příloha č. 6:

Otto Weiss – Tessbach v roce 1927

Příloha č. 7:

Otto Weiss – Tessbach ve 40. letech

Příloha č. 8:

Klotylda Weiss – Tessbachová, rozená Rohanová (kolem roku 1929)

Příloha č. 9:

Klotylda Weiss – Tessbachová, rozená Rohanová (kolem roku 1941)

Příloha č. 10

Fotografie ze svatby Adolfa Weiss – Tessbacha a Theresity, rozené Rohanové (rok 1924)

Příloha č. 11

**Fotografie ze svatby Otty Weiss – Tessbacha a Klotyldy, rozené Rohanové
(rok 1927)**

